

VALSTS DROŠĪBAS DIENESTS

2018.gada publiskais pārskats

Publiskais pārskats
par Valsts drošības dienesta darbību
2018.gadā

Rīga, 2019.gada aprīlis

ISBN 978-9934-8830-0-2

Godātais lasītāj,

Valsts drošības dienests (VDD) ir sagatavojis ikgadējo pārskatu par dienesta darbību 2018. gadā, kas dienestam, tāpat kā Latvijas valstij, bija ļoti nozīmīgs. Aizvadītajā gadā sadarbībā ar kolēģiem no Militārās izlūkošanas un drošības dienesta (MIDD) un Satversmes aizsardzības biroja (SAB) tika pabeigts darbs pie valsts drošības iestāžu tiesiskā regulējuma pilnveides. Ar grozījumiem Valsts drošības iestāžu likumā un citos normatīvajos aktos tika ne tikai harmonizēts visu trīs valsts drošības iestāžu tiesiskais statuss, bet arī mainīts mūsu dienesta nosaukums – no šā gada 1. janvāra Drošības policija ir pārdēvēta par Valsts drošības dienestu. Šai pārmaiņai nav tikai semantiska jēga, bet arī būtiska nozīme gan valsts simtgades, gan valsts kontinuitātes principa kontekstā. 1919. gadā Latvijas Republikā tika izveidots pirmais civilais pretizlūkošanas un iekšējās drošības dienests – Valsts drošības departaments. Šā institūcija kalpoja par pamatu civilās pretizlūkošanas un iekšējās drošības institūta turpmākai attīstībai, ko vardarbīgi apturēja Padomju Savienības veiktā okupācija 1940. gadā. Lai gan līdz ar Latvijas Republikas neatkarības atgūšanu 1991. gadā nacionālās drošības arhitektūra, t.sk. valsts drošības iestāžu sistēma, bija jāveido no jauna, atbilstoši tā brīža drošības situācijai, tas notika saskaņā ar valsts pēctecības principu. Tādēļ līdz ar mūsu dienesta pārdēvēšanu tiek godināta simtgade kopš pirmā Latvijas civilā pretizlūkošanas un iekšējās drošības dienesta izveides.

Vienlaikus ar valsts simtgades svinībām, kuru drošības pasākumu nodrošināšanā līdzdarbojās VDD, jāatzīmē arī citi notikumi, kuriem bija svarīga nozīme dienesta darbībā. 2018. gada rudenī norisinājās 13. Saeimas vēlēšanas, kuru gaitā netika konstatēti būtiski drošības incidenti, kas ietekmētu vēlēšanu iznākumu.

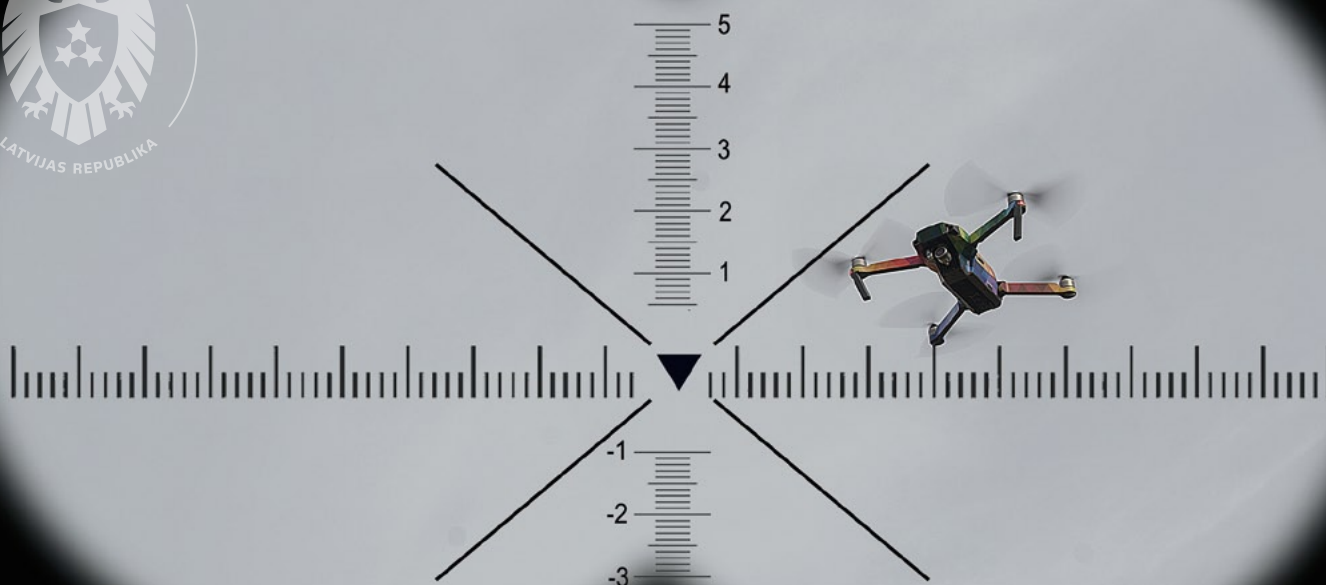
Aizvadītajā gadā dienests turpināja aktīvi pretdarboties Krievijas īstenotajām naidīgajām ietekmes aktivitātēm. 2018. gadā tika uzsākti vairāki kriminālprocesi pret personām, kuras tiek turētas aizdomās par atbalsta sniegšanu Krievijas ģeopolitisko interešu īstenošanai Latvijā, kā arī ierosināts kriminālprocess pret vienu personu, kura tiek turēta aizdomās par informācijas vākšanu Krievijas spēcīgā uzdevumā. VDD konstatētās Krievijas īstenotās naidīgās ietekmes aktivitātes nav unikālas tikai Latvijā. Līdzīgas tendences pagājušajā gadā tika novērotas arī citās Ziemeļatlantijas alianses (NATO) un Eiropas Savienības (ES) dalībvalstīs. Tas diemžēl apliecina, ka mūsu kaimiņvalsts turpina īstenot agresīvu un konfrontējošu politiku pret Rietumu valstīm, tādējādi radot nozīmīgus draudus to drošības interesēm.

Tajā pašā laikā joprojām būtisks izaicinājums Rietumu valstu drošībai ir terorisms. Islāmistu teroristi 2018. gadā turpināja plānot un organizēt uzbrukumus dažādās Eiropas valstīs. Neraugoties uz to, ka mūsu valstī terorisma draudu līmenis saglabājas zems, VDD iegūtā informācija liecina, ka arī Latvija nav pasargāta no atsevišķu indivīdu radikalizācijas. Tādējādi arī 2019. gadā VDD sadarbībā ar nacionālajiem un ārvalstu partnerdienestiem galveno uzmanību veltīs Krievijas naidīgo aktivitāšu un terorisma draudu savlaicīgai identificēšanai un neitralizēšanai. Līdzīgi kā aizvadītajā gadā, arī šogad VDD uzdevumu sasniegšanā svarīgs būs ikviena Latvijas iedzīvotāja atbalsts, jo lielāko mūsdienu draudu sekmīga pārvarēšana nav iespējama bez sabiedrības aktīvas līdzdalības un iesaistes.

Ar cieņu,

Normunds Mežviets,

Valsts drošības dienesta priekšnieks

Ilustratīvs foto: VDD

1. Pretizlūkošana

Viens no VDD pamatzdevumiem valsts drošības jomā ir pretizlūkošana – naidīgu ārvalstu specdienestu pret Latviju vērstu darbību savlaicīga identificēšana un neitralizēšana, tostarp iespējamu spiegošanas gadījumu un tajos iesaistīto personu atklāšana un šo gadījumu novēršana, piemēram, personu saucot pie Krimināllikumā paredzētās atbildības, iekļaujot to ārvalstnieku sarakstā, kuriem iebraukšana Latvijā ir liegta, vai arī izmantojot citus tiesiskos instrumentus.

Aizvadītajā gadā dienests uzsāka vienu kriminālprocesu par spiegošanu, kā arī divos iepriekš VDD ierosinātajos kriminālprocesos tika pieņemti notiesājoši spriedumi. Gan šie

gadījumi, gan cita VDD pretizlūkošanas darbību rezultātā iegūta informācija turpina apliecināt būtisko apdraudējumu, ko nacionālajai drošībai rada Krievijas specdienesti. VDD vērtējumā tieši Krievijas specdienestu kopienai joprojām piemīt visaugstākā kapacitāte veikt izlūkošanas darbības pret Latviju.

Līdzās Krievijai fiksēta arī atsevišķu citu NVS valstu specdienestu interese par Latviju un Latvijas valstspiederīgajiem. Tāpat pēdējo gadu laikā ir konstatēts Ķīnas izlūkdienestu aktivitāšu pieaugums Rietumvalstīs, kas noteicis nepieciešamību pievērst lielāku uzmanību Ķīnas aktivitātēm arī Latvijā.

1.1. Krievijas specdienestu darbība pret Latviju

Pret Latviju aizvadītajā gadā aktīvi turpināja strādāt visi Krievijas specdienesti:

- Federālais drošības dienests (FSB, krievu val. *Федеральная служба безопасности*), kas, neskatoties uz pretizlūkošanas un iekšējās drošības dienesta mandātu, veic izlūkošanas darbības pret bijušajām Padomju Savienības valstīm;
- Bruņoto spēku Ģenerālštāba Galvenā pārvalde (plašāk zināma ar akronīmu GRU, krievu val. *Главное управление Генерального штаба Вооруженных сил Российской Федерации*), kuras pamata darbības virziens ir militārā izlūkošana;
- Ārējās izlūkošanas dienests (SVR, krievu val. *Служба внешней разведки*), kas ir atbildīgs par politiska un ekonomiska rakstura izlūkziņu iegūšanu.

Līdzīgi kā iepriekšējos gados, arī pērn izlūkaktivitāšu vērīena ziņā pret Latviju redzamākais Krievijas specdienests bija FSB. Tā priekšrocības joprojām ir liels virsnieku skaits, iespējas regulāri uzrunāt ārvalstniekus savas valsts teritorijā,

kā arī ciešā sadarbība ar Krievijas Federācijas Policiju, Iekšlietu ministrijas Galveno migrācijas jautājumu pārvaldi un Federālo muitas dienestu. Turklāt FSB pastāvīgi paplašina iespējas veikt sev interesējošu personu kontroli Krievijas teritorijā, gan atbalstot jaunu sodu noteikšanu par nepilnībām ceļošanas dokumentos, gan virzot civilās novērošanas sistēmu (videokameras, sejas atpazīšanas tehnoloģijas, GPS kontrole) ieviešanu.

Attēlos (no kreisās): FSB, GRU un SVR logo.

Aizvadītajā gadā VDD turpināja iegūt informāciju, kas norādīja arī uz Krievijas militārās izlūkošanas aktivitāti jomās, kurās VDD ir atbildīgs par pretizlūkošanas režīmu. Lai gan pēc 2018. gadā notikušā Lielbritānijā dzīvojošā, bijušā GRU virsnieka Sergeja Skripaļa slepkavības mēģinājuma Krievijas militārās izlūkošanas dienesta atpazīstamība Rietumvalstu iedzīvotāju vidū ir augusi, mazāk zināms ir fakts, ka šis specdienests nodarbojas ar izlūkošanu ne tikai ārvalstīs, bet arī no savas valsts teritorijas. Tādējādi viens no GRU reģionālo izlūkošanas struktūrvienību uzdevumiem aizvadītajā gadā

bija tādu Latvijas valstspiederīgo vervēšana, kuri periodiski ceļo uz Krieviju un ir spējīgi sniegt informāciju ne tikai par Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem vai NATO partnervalstu operācijām, bet arī nozarēm, kas sniedz atbalstu aizsardzības sektoram. Tādēļ VDD vērtējumā GRU reģionālo izlūkošanas struktūrvienību aktivitātes rada apdraudējumu arī to pašvaldību iedzīvotājiem, kurās pastāvīgi uzturas NATO partnervalstu militārais kontingents, piemēram, tiesībsardzības iestāžu darbiniekiem, arī būvniecības, sakaru, loģistikas un apgādes pakalpojumu sniedzējiem.

Kriminālprocesi par spiegošanu

Pēdējos trīs gados VDD uzsākusī trīs kriminālprocesus pret Latvijas valstspiederīgajiem par spiegošanu Krievijas specdienesta uzdevumā. Pērn divās no šīm lietām tika piespriesti notiesājoši spriedumi.

Bijušajam a/s “Latvijas dzelzceļš” darbiniekam Aleksandram Krasnopjorovam (attēlā pa kreisi) tiesa 29. maijā piesprieda cietumsodu uz vienu gadu un sešiem mēnešiem, kuru 18. decembrī apelācijas instance mainīja uz trim gadiem un diviem mēnešiem. Jāatzīmē, ka minētais spriedums nav galīgs, un aizstāvība to ir pārsūdzējusi kasācijas instancē, tāpēc VDD atgādina, ka neviena persona nav atzīstama par vainīgu, kamēr tās vaina nav atzīta likumā noteiktajā kārtībā. VDD vērtējumā A. Krasnopjorovs Krievijas militārās izlūkošanas uzdevumā ieguva informāciju par NATO kravas pārvadājumu kustību un sastāvu, kā arī dzelzceļa kritisko infrastruktūru.

Savukārt Alūksnes iedzīvotājam Jurijam Stilvem (attēlā pa labi) 6. augustā tika piespriesta trīs gadu nosacīta brīvības atņemšana ar pārbaudes laiku uz trim gadiem un sešiem mēnešiem. J. Stilve ārvalsts izlūkdienestam nodeva ziņas par notiekošo Latvijas-Krievijas pierobežā un Nacionālo bruņoto spēku objektiem Alūksnes novadā. Jānorāda, ka J. Stilve šīs darbības veica gan pirms, gan pēc 2016. gada grozījumiem Krimināllikumā, kas noteica jaunu regulējumu kriminālatbildībai par spiegošanu.

Notiesāto personu slepenās sadarbības gaita norāda uz noteiktām tendencēm Krievijas specdienestu darbā: abi Latvijas valstspiederīgie tika savervēti Krievijas teritorijā un tiem bija šķietami pamatots iemesls regulāri atgriezties Krievijas teritorijā, kur tika īstenots tālākais aģentūras darbs – tikšanās ar kuratoru, informācijas nodošana un turpmāko uzdevumu saņemšana. Lai gan abiem notiesātajiem nebija pieejama klasificēta informācija, tie sniedza Krievijas izlūkošanai sensitīvas un nepieciešamas ziņas ar augstu analītisko vērtību, kas ļauj pārbaudīt un precizēt no citiem avotiem iegūtu informāciju. Šāda informācija atbilst tradicionālām Krievijas militārās izlūkošanas interesēm Latvijā un ir nepieciešama, lai izpētītu Latvijas aizsardzības spējas, NATO kontingenta darbības mūsu valsts teritorijā un stratēģiski svarīgus kritiskās infrastruktūras objektus. Savukārt šādas informācijas nodošana naidīgai ārvalstij apdraud valsts aizsardzības spējas un līdz ar to arī rada draudus visai sabiedrībai.

Jāatzīmē, ka aizvadītā gada 26. jūnijā VDD uzsāka jaunu kriminālprocesu pret Latvijas Republikas pilsoni par Krimināllikuma 85. panta pirmajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu – spiegošanu. Apsūdzētā persona tiek turēta aizdomās par ilgstošu un sistemātisku informācijas iegūšanu par Latvijas iekšlietu sistēmu un valsts drošības iestādēm ar mērķi to nodot Krievijas izlūkdienestam.

Attēlos: ekrānšāviņi no Latvijas Televīzijas raidījuma “Panorāma” YouTube kontā ievietotajiem sižetiem.

1.2. Krievijas spēcienestu interešu loks Latvijā

Aizvadītajā gadā Krievijas spēcienestus interesējošo jautājumu loks saglabājās plašs, aptverot kā NATO partnervalstu klātbūtni mūsu valsts teritorijā (*Enhanced Forward Presence*) un citus ar Latvijas dalību starptautiskajās organizācijās un ārpolitiku saistītus jautājumus, tā arī iekšpolitiskos un sociālekonomiskos procesus valstī. Pēdējo gadu laikā VDD konstatēto spiegošanas gadījumu un ilgtermiņa tendenču analīze liecina, ka ārvalstu spēcienestus interesē informācija par:

- NATO sabiedroto spēku klātbūtni Latvijā;
- nacionālās drošības un valsts aizsardzības politikas aktualitātēm;
- valsts ārpolitikas aktualitātēm, t.sk. Latvijas dalību NATO un ES, kā arī citās starptautiskajās un reģionālajās organizācijās;
- valsts iekšpolitiskajām aktualitātēm;
- valsts ekonomisko situāciju, īpaši stratēģiskas nozīmes nozaru un projektu attīstības plāniem, perspektīvām;
- valsts drošības iestāžu, Nacionālo bruņoto spēku, tiesību aizsardzības iestāžu personālu, spējām, materiāli tehnisko nodrošinājumu;
- aktuālajiem procesiem valsts un pašvaldības iestādēs, īpaši amatpersonām, kam ir piekļuve valsts noslēpumu saturošai informācijai vai sensitīvām ziņām;
- kritiskās infrastruktūras objektiem, tajos veiktajiem drošības pasākumiem, nodarbināto personālu;

1.3. Ārvalstu spēcienestu darbību ietekmējošie faktori

VDD analīze liecina, ka ārvalstu, īpaši Krievijas, spēcienestu pret Latviju vērstās darbības joprojām sekmēja vairāki labvēlīgi apstākļi jeb tā dēvētās sistēmiskās ievainojamības, kam laika gaitā ārvalstu spēcienesti pielāgojuši arī savas darba metodes:

- liels Latvijas valstspiederīgo ceļojumu uz Krieviju un citām NVS valstīm skaits, kas pakļauj šīs personas būtiskiem pretizlūkošanas riskiem, ļaujot Krievijas spēcienestiem personas uzrunāt, neuztraucoties par Latvijas drošības iestāžu veiktajiem pretizlūkošanas pasākumiem. Latvijas valstspiederīgajiem, dodoties uz Krieviju, ir jāreķinās gan ar vervēšanas risku, ja persona nonākusi Krievijas spēcienestu interešu lokā kā potenciāls informācijas avots, gan ar risku tikt nepatiesi apsūdzētam spiegošanā vai citās naidīgās darbībās pret Krieviju, ja šāds gadījums Krievijai būs nepieciešams informatīvās vai citu ietekmes pasākumu realizēšanai;
- Latvijas iedzīvotāji studijām joprojām izvēlas Krievijas un citu NVS valstu augstskolas, paverot iespējas šo valstu spēcienestiem savas valsts teritorijā netraucēti veikt šādu personu izpēti, uzrunāšanu un vervēšanu;
- Latvijas valsts un pašvaldību amatpersonu interese par pārrobežu sadarbības projektiem ar Krieviju un citām NVS valstīm;

- zinātniskajiem sasniegumiem, izpētes projektiem;
- valsts un pašvaldību amatpersonu vājībām, atkarībām, noziedzīgiem nodarījumiem vai citām diskreditējošām ziņām, ko var izmantot personu iesaistīšanai slepenā sadarbībā.

Līdz ar to Latvijai naidīgu ārvalstu spēcienestus interesēja iegūt gan taktiska, gan stratēģiska līmeņa informāciju un pat nosacīti “fona” informāciju kā sabiedrības viedokli dažādos jautājumos. Piemēram, varēja fiksēt gadījumus, kad Krievijas Federācijas FSB Robežsardzes dienesta vai Iekšlietu ministrijas Galvenās migrācijas jautājumu pārvaldes piesegā tika izziņāts Latvijas valstspiederīgo viedoklis par valsts dalību starptautiskajās organizācijās, attieksme pret NATO un ES, Krieviju un dažādiem aktuāliem notikumiem pasaulē un Latvijā.

Atzīmējams, ka Krievijas spēcienesti, neskatoties uz informācijas tehnoloģiju attīstības sniegtajām priekšrocībām un kiberizlūkošanas iespējām, joprojām par nozīmīgu uzskata tieši darbu ar aģentūru. Turklāt Krievijas spēcienestu interešu lokā atradās ne tikai valsts un pašvaldību amatpersonas, bet jebkurš Latvijas iedzīvotājs, kuru tie saskatīja kā potenciāli noderīgu informācijas avotu. Šajā ziņā ievērojama tik daudz netika piešķirta personas ieņemamajam amatam vai profesionālajai nodarbei, cik iespējai nodibināt ar personu kontaktu sev labvēlīgā teritorijā. Krievijas dienesti par sev labvēlīgu teritoriju tradicionāli uzskata ne tikai Krieviju, bet arī citas NVS valstis.

- potenciāli viegli savervējamu personu grupas kā prokremliskie aktīvisti, bijušās Padomju Savienības armijas veterāni, tautiešu politikas organizāciju dalībnieki, militāri memoriālās aktivitātēs iesaistītas personas, kā arī bijušie Padomju Savienības spēcienestu darbinieki un aģenti, kuri daļā gadījumu joprojām saglabājuši lojalitāti Krievijas valdošajam režīmam;
- pierobežas reģionu iedzīvotāju iesaistīšanās akcīzes preču kontrabandā. Šādi Latvijas valstspiederīgie ir noderīgi Krievijas spēcienestiem, jo ir salīdzinoši viegli vervējami uz kriminālatbildības draudu pamata, savukārt to atklāšana un aizturēšana nerada būtiskus zaudējumus Krievijas izlūkošanas interesēm Latvijā. Šīm personām vairumā gadījumu ir plašas zināšanas par pierobežas teritoriju;
- Latvijas – Krievijas pierobežas teritoriju sociālās īpatnības – novadu iedzīvotāji nereti ir savstarpēji pazīstami ikdienišķas saziņas līmenī, līdz ar to, savervējot vienu personu šādā vidē, Krievijas spēcienestiem paveras iespēja izmantot lokāli ciešās sociālās saites un caur personas kontaktu loku iegūt piekļuvi plašam interesējošās informācijas spektram.

Informēšana par pretizlūkošanas riskiem

Par pretizlūkošanas pasākumu laikā iegūtajiem rezultātiem un konstatētajiem apdraudējumiem VDD regulāri informē Latvijas valsts augstākās amatpersonas un par lēmumu pieņemšanu atbildīgās institūcijas. Vienlaikus, lai veicinātu izpratni par pretizlūkošanu un ar to saistītajiem riskiem un apdraudējumiem, VDD organizē informatīvi izglītojošus pasākumus. Aizvadītajā gadā

VDD organizēja 62 šādus pasākumus aptuveni divtūkstoš trīssimt amatpersonām un darbiniekiem 45 dažādās valsts un pašvaldību institūcijās.

Vispārīga informācija par pretizlūkošanas riskiem, kam pakļautas valsts un pašvaldību institūciju amatpersonas, ietverta dienesta sagatavotā informatīvā materiālā, kas pieejams VDD mājaslapā.

1.4. Izlūkošana kibervidē

Aizvadītais gads turpināja norādīt uz pieaugošajiem riskiem, kas saistīti ar Latvijai naidīgu ārvalstu specdienestu aktivitātēm kibervidē. Rietumvalstu pieredze liecina, ka, piemēram, Krievijas specdienesti, kā piesegu izmantojot dažādas Krievijā bāzētu t.s. hakeru un kibernetiķu grupas, arvien aktīvāk izlūkošanai un ietekmes pasākumu īstenošanai izmanto kiberuzbrukumus. Tādējādi kibernetiķi ir kļuvusi par vienu no centrālajiem jautājumiem pretizlūkošanas režīma nodrošināšanai.

Lai pretdarbotos ārvalstu specdienestu izlūkošanas aktivitātēm kibervidē, VDD cieši sadarbojas ar pārējām valsts drošības iestādēm – MIDD un SAB, kā arī ar Latvijas Informācijas tehnoloģiju drošības incidentu novēršanas institūciju (CERT.lv), kas Latvijā atbild par informācijas tehnoloģiju drošību. Sadarbībā ar pārējām valsts drošības iestādēm un CERT.lv VDD konstatēja kibernetiķu incidentus arī Latvijā. Arī šo incidentu izpētē un neitralizēšanā sadarbojas Latvijas valsts drošības iestāžu kopiena, CERT.lv un citas par kibernetiķu atbildīgās institūcijas.

Pēdējo gadu laikā VDD ir novērojis arī pakāpenisku apdraudējuma pieaugumu, kas rodas no visaptverošās datortehnikas un komunikācijas tehnoloģiju klātbūtnes Rietumvalstu iedzīvotāju ikdienā. Kā Krievijas, tā citu Latvijai naidīgu valstu specdienestiem paveras arvien plašākas iespējas savās interesēs izmantot nepilnības šo ierīču programnodrošinājumā vai lietotāju izpratnē par drošības riskiem. Turklāt kibernetiķu drošības novēršanu apgrūtina apstākļi, ka informācijas nesankcionēta ieguve nereti notiek, lietotājam nezinot.

Latvijai naidīgu ārvalstu specdienestu radītais apdraudējums kibervidē izpaužas divos veidos: viens no tiem ir saistīts ar tehniska rakstura ievainojamību izmantošanu, otrs – ar sociālo tīklu sniegtajām iespējām personu profilēšanai un uzrunāšanai. Pirmajā gadījumā ārvalstu specdienesti nesankcionēti pieslēdzas tos interesējošajām ierīcēm, lai iegūtu tajās esošo informāciju. Šādu risku jo īpaši palielina ārpus NATO un ES dalībvalstīm izstrādātas programmatūras un aplikāciju izmantošana.

Otrajā gadījumā tiek ekspluatēts cilvēku paradums interneta vidē publicēt nesamērīgi plašu informāciju par personīgo dzīvi, darbavietu, hobijiem, kontaktpersonu loku u.tml. Šādi dati var būt ļoti vērtīgi, lai izzinātu potenciāli vervējamās personas raksturu, vērtības, vēlmes, vājības un šantāžas iespējas. Šajā gadījumā nav īpašas nozīmes tam, kurā no interneta segmentiem dati tiek publicēti, ja tie padarīti pieejami plašam personu lokam. Vienlaikus personām jābūt jāpārdomā, ka, izmantojot sociālos tīklus un interneta platformas, kas bāzētas ārpus NATO un ES dalībvalstīm, ārvalstu specdienestiem tiesiskā regulējuma atšķirību dēļ var būt atvieglota piekļuve visai, arī publiski nepieejamai informācijai – sākot no datiem, kas tiek iesniegti, reģistrējoties šādās vietnēs, līdz privātas komunikācijas saturam.

Kiberdraudu mazināšana

Atrodoties ES/NATO dalībvalstīs:

- izvērtēt, kāda privāta rakstura informācija ir pieejama sociālajos tīklos;
- sociālo tīklu profilus padarīt nepieejamus cilvēkiem ārpus draugu saraksta;
- neievietot informāciju par darbavietu, amatu, tiešajiem pienākumiem, atalgojuma līmeni;
- pirms došanās uz ārvalstīm atkārtoti izvērtēt savu digitālo nospiedumu (*digital footprint*)¹.

Atrodoties ārpus ES/NATO, īpaši Krievijā, Ķīnā, NVS valstīs:

- neizmantot darba un privātos e-pastus, apvienoto "Google" kontu (*gmail, youtube*), sociālos tīklus, interneta banku;
- nepieslēgties *wi-fi* tīkliem publiskā telpā, viesnīcās, valsts iestādēs;
- neizmantot darba un personīgos mobilos telefonus, datortehniku, datu nesējus, bet, ja iespējams – priekšapmaksas kartes un telefonu, ko turpmāk neizmantos;
- neizmantot kā suvenīrus šajās valstīs saņemtus datu nesējus, elektroniskās ierīces.

¹ Digitālais nospiedums – no angļu val. *digital footprint* – pēdas, kas tiek atstātas internetā personas darbību rezultātā, kā, piemēram, sociālo tīklu profilos publicētā informācija (ieraksti, fotogrāfijas, video materiāli), komentāri par citu personu ierakstiem, tajā skaitā atzīmes "patīk" un informācijas pārpublicēšana, komentāri dažādās interneta vietnēs, apmeklēto vietņu vēsture u.tml.

Lai gan aizvadītajā gadā lielāko kiberapdraudējumu Latvijas nacionālajai drošībai radīja Krievijas specdienesti, pērn vairākās partnervalstīs pretizlūkošanas dienesti norādīja uz augstiem riskiem saistībā ar Ķīnas uzņēmumu ražotas tehnikas lietošanu, kas rada iespējas pārtvert GSM signālus, pieslēgties publiskiem un privātiem bezvadu tīkliem, kā arī piekļūt visa veida datu nesēju informācijai. Jānorāda, ka Ķīnā tehnoloģiju uzņēmumiem ir pienākums sniegt atbalstu specdienestiem, kā to nosaka Ķīnas Nacionālās drošības likums, Pretterorisma likums un Kiberdrošības likums. Tāpat jāņem vērā virkni nozīmīgu atšķirību Ķīnas tiesību sistēmā, kur personu datu aizsardzība netiek nodrošināta tādā līmenī, kādā to prasa šobrīd spēkā esošie standarti. Tāpēc arī VDD stingri nerekomendē izmantot tādu uzņēmumu ražotus produktus un IT risinājumus, kuru reputācija Eiropas Savienības un NATO dalībvalstīs tiek apšaubīta saistībā

ar aizdomām par privātuma pārkāpumiem vai valsts drošības apdraudējumu.

Ņemot vērā pieaugošos kiberdrošības apdraudējumus, VDD vērtējumā valsts un pašvaldību institūcijās strādājošajiem, veicot iepirkumus, arvien pastiprinātāka uzmanība jāpievērš informācijas drošības jautājumiem. Jāņem vērā, ka mūsu valsts IT infrastruktūras drošībai ir būtiska loma Latvijas saistību NATO un ES nodrošināšanā. Tāpat valsts un pašvaldību institūcijām jāuzņemas augsta atbildība par Latvijas iedzīvotāju datu aizsardzību, pēc iespējas izslēdzot iespēju prettiesiski iegūt informāciju. VDD aicina personas pirms tehnoloģiju un programmatūru iegādes pārliicināties par to izcelsmes valstī piemērojamiem personas datu drošības standartiem un izvērtēt sensitīvu personas datu noplūdes riskus.

VDD aicina ziņot par jebkuru aizdomīgu kontaktu ar ārvalstnieku, kā arī aizdomu gadījumā par citu personu kontaktiem ar ārvalstu specdienestiem, zvanot pa tālruni 67208964 vai rakstot uz info@vdd.gov.lv, vai arī pēc iepriekšējās pieteikšanās ierodoties dienesta telpās Rīgā, K. Barona ielā 99a. VDD garantē informācijas avota konfidencialitāti!

Secinājumi un prognozes

- Aizvadītajā gadā Latvijas nacionālajai drošībai būtiskākos pretizlūkošanas riskus radīja Krievijas specdienesti, veicot agresīvas izlūkdarbības galvenokārt savas valsts teritorijā, kur tos neskar VDD pret darbības pasākumi. Šā iemesla dēļ arī paredzamā nākotnē pretizlūkošanas risku novēršana galvenokārt būs tieši saistīta ar Latvijas iedzīvotāju informētību un izpratni par ārvalstu izlūkdienestu radīto apdraudējumu, kā arī savlaicīgu ziņošanu VDD par iespējamiem kontaktiem ar ārvalstu specdienestu darbiniekiem.
- Līdzīgi kā pēdējos gados, arī pērn lielākajiem vervēšanas riskiem bija pakļautas valsts un pašvaldību institūciju amatpersonas, kurām ir pieeja klasificētai vai ierobežotas pieejamības informācijai, kā arī svarīga loma lēmumu pieņemšanas procesā un nozaru politikas ieviešanā. Tāpat Krievijas specdienesti turpināja meklēt sadarbības iespējas

ar personām, kuras ir prokremliski noskaņotas vai iesaistās akcijās Krievijas politikas atbalstīšanai. Paredzams, ka šīs tendences saglabāsies arī 2019. gadā.

- Turpmākajos gados arvien pieaugs Latvijai naidīgu ārvalstu specdienestu radītais apdraudējums kibertelpā, gan izmantojot ievainojamības datortehnikā un tās programmnodrošinājumā, gan veicot vervēšanai potenciāli interesantu personu profilēšanu sociālajos tīklos.
- Ņemot vērā Latvijas nozīmi NATO drošības arhitektūrā, kā arī ik gadu augošo specdienestu lomu Krievijas ārpolitikas interešu nodrošināšanā, VDD prognozē, ka Krievijas specdienestu īstenotās aktivitātes būs koncentrētas ne tikai uz informācijas iegūvi par iekšpolitiskiem procesiem, bet arī iespēju ietekmēt lēmumu pieņemšanu Ziemeļatlantijas aliansē.

KONFIDENCIĀLI

SLEPENI

VIŠKI SLEPENI

Ilustratīvs foto: VDD

2. Valsts noslēpuma aizsardzība

Valsts noslēpuma aizsardzības pasākumus atbilstoši likumā “Par valsts noslēpumu” noteiktajai valsts drošības iestāžu kompetencei veic visas trīs valsts drošības iestādes – VDD, MIDD un SAB. Valsts noslēpuma aizsardzības jomā VDD:

- veic personu pārbaudes pirms tām tiek izsniegta speciālā atļauja pieejai valsts noslēpumam (turpmāk – speciālā atļauja);
- pārbauda institūciju pārstāvju un telpu atbilstību slepenības režīma ievērošanas un valsts noslēpuma aizsardzības prasību nodrošināšanai;
- veic komersantu speciālās pārbaudes noteiktas kategorijas industriālās drošības sertifikāta saņemšanai, lai tie varētu pretendēt uz valsts pasūtījuma izpildi valsts noslēpuma objektos.

Neskatoties uz to, ka speciālā atļauja tiek atteikta vai anulēta reti, arī aizvadītajā gadā VDD novēroja pieaugošu tendenci publiskajā telpā apšaubīt valsts noslēpuma aizsardzības sistēmas nepieciešamību vai diskreditēt atsevišķus valsts drošības iestāžu īstenotus pasākumus šajā jomā. Nereti aktivitātes pret valsts noslēpuma aizsardzības pasākumiem izvērsās tās

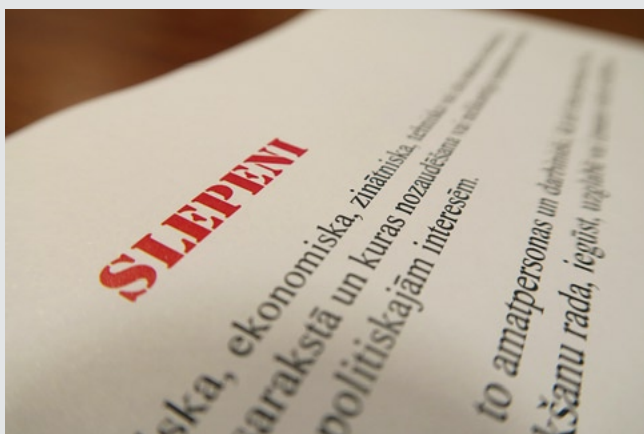
personas, kurām speciālā atļauja atteikta vai anulēta, vai kuras pašas apzinās iespēju, ka speciālo atļauju varētu nesaņemt, jo neatbilst likumā “Par valsts noslēpumu” izvirzītajām prasībām. Vienlaikus jāapzinās, ka valsts noslēpuma statusa nonivelēšana ilgtermiņā ir izdevīga Latvijai naidīgām ārvalstīm, jo atvieglotu piekļuvi to interešu realizēšanai nepieciešamai, citādi aizsargātai informācijai.

VDD vērtējumā šobrīd nav pamata mainīt Latvijas valsts noslēpuma aizsardzības sistēmas fundamentālos pamatprincipus, piemēram, ka speciālā atļauja nevar tikt piešķirta automātiski un ka piekļuvē valsts noslēpumam strikti ievērojams princips “vajadzība zināt”. Valstij ir jāspēj aizsargāt savas vitāli svarīgās intereses un Latvijā izveidotajā sistēmā ir ņemta vērā gan mūsu valsts vēsturiskā pieredze, gan ģeopolitiskie apstākļi un ar valsts noslēpuma izpaušanu saistītie riski. Turklāt aizvadītajā gadā likumā “Par valsts noslēpumu” jau tika veikti apjomīgi grozījumi. Šo grozījumu primārais mērķis bija, saglabājot Latvijā iedibināto valsts noslēpuma aizsardzības sistēmu un tās fundamentālos principus, rast līdzsvaru starp valsts drošības interešu nodrošināšanu un atsevišķu personu interesēm.

Izmaiņas informācijas aizsardzības normatīvajā regulējumā

2018. gada 1. jūlijā spēkā stājās grozījumi likumā “Par valsts noslēpumu”, kuri samēro personas tiesības tikt uzklautai un aizstāvēt savas tiesības tiesā ar likumā noteiktajām prasībām valsts noslēpuma aizsardzībai. Praksē pastāvošā kārtība personas pārbaudei nav būtiski mainīta, bet noteikta ārējā normatīvā aktā un novērš šaubas par personas pārbaudes procesu speciālās atļaujas izsniegšanai, kā arī par procesu,

kādā tiek pieņemts lēmums par speciālās atļaujas anulēšanu. Proti, valsts drošības iestāžu pieņemtos lēmumus atteikt vai anulēt speciālo atļauju turpmāk var apstrīdēt, vērsoties pie ģenerālprokurora, kura lēmumu savukārt var pārsūdzēt Administratīvajā apgabaltiesā. Grozījumi likumā “Par valsts noslēpumu”, ievērojot apstākli, ka šādas lietas tiek izskatītas pretizlūkošanas, nevis administratīvā procesa ietvaros, paredz

Ilustratīvs foto: VDD

arī speciālus procesuālus nosacījumus iztiesāšanai. Proti, ar valsts drošības iestāžu rīcībā esošo informāciju var iepazīties tikai tiesa, tādējādi nodrošinot pretizlūkošanas procesa aizsardzību.

Grozījumi papildināja likumu ar jaunu pantu, kas paredz nosacījumus komersanta piemērotības noteikšanai industriālās drošības sertifikāta saņemšanai. Līdz ar to tika

izstrādāti un stājās spēkā jauni Ministru kabineta 2018. gada 10. jūlija noteikumi Nr. 417 “Industriālās drošības sertifikātu noteikumi”, kas nosaka kārtību par industriālās drošības sertifikāta saņemšanu, anulēšanu, kā arī valsts noslēpuma aizsardzības organizāciju tā izmantošanas laikā.

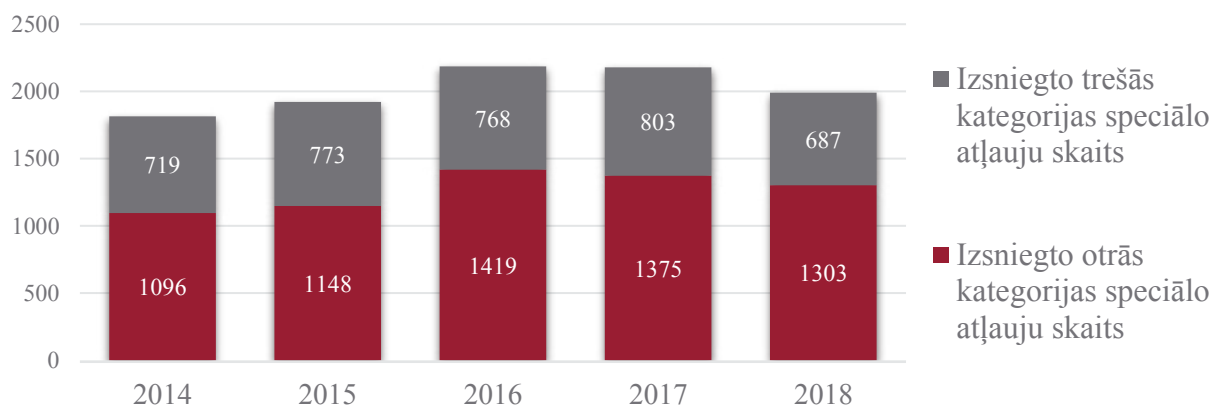
Veikto grozījumu likumā “Par valsts noslēpumu” rezultātā aktuālajai situācijai vairs neatbilst arī Ministru kabineta 2004. gada 6. janvāra noteikumi Nr.21 “Valsts noslēpuma, Ziemeļatlantijas līguma organizācijas, Eiropas Savienības un ārvalstu institūciju klasificētās informācijas aizsardzības noteikumi”. Līdz ar to 2019. gadā valsts drošības iestādes uzsāks darbu pie atbilstošu grozījumu izstrādes.

Tāpat VDD praksē ir identificējis nepilnības informācijas “DIENESTA VAJADZĪBĀM” aizsardzībā. Par informāciju dienesta vajadzībām Latvijā tiek uzskatīta informācija, kas saistīta ar valsts drošību, bet nesatur valsts noslēpumu, kā arī ES, NATO un ārvalsts klasificēta informācija ar statusu “RESTRICTED”. Neskatoties uz to, ka šāda informācija faktiski vērtējama kā dienesta noslēpums un kopā ar valsts noslēpumu veido valsts vitāli svarīgu interešu nodrošināšanai aizsargājamās informācijas sistēmu, šādas informācijas aizsardzības pasākumi šobrīd nav pietiekami.

Izmaiņas ārējā normatīvajā regulējumā aizvadītajā gadā ietekmēja arī dienesta darbu šajā jomā, proti, otrajā pusgadā VDD tika īstenota iedibināto procedūru pielāgošana jaunajam regulējumam, kas, cita starpā, paredz arī no iepriekšējās kārtības atšķirīgus termiņus valsts noslēpuma pārbaudes lietām. Vienlaikus, neatkarīgi no izmaiņām normatīvajā regulējumā, aktuālie ģeopolitiskie izaicinājumi nosaka nepieciešamību veikt padziļinātās un arvien detalizētākas personu pārbaudes pirms

speciālās atļaujas izsniegšanas. Tas attiecas arī uz personām, kurām šāda atļauja jau ir bijusi izsniegta, kā arī komersantiem, kuriem nepieciešams saņemt industriālās drošības sertifikātu. Līdz ar to personām, kurām amata vai darba pienākumi paredz nepieciešamību iepazīties ar valsts noslēpuma objektiem, kā arī komersantiem, kuri pretendē uz valsts pasūtījuma izpildi valsts noslēpuma objektos, jāņem vērā, ka pārbaude atsevišķos gadījumos var aizņemt līdz pat sešus mēnešus.

VDD IZSNIEGTO SPECIĀLO ATĻAUJU UN VEIKTO PĀRBAUŽU DINAMIKA

2018. gadā VDD kopumā izsniedza 1 990 speciālās atļaujas, no kurām 1 303 bija otrās kategorijas speciālās atļaujas (līdz slepenības pakāpei SLEPENI), bet 687 – trešās kategorijas speciālās atļaujas (līdz slepenības pakāpei KONFIDENCIĀLI). Tāpat VDD veica pārbaudi 53 personām, kuras pretendēja uz pirmās kategorijas speciālo atļauju (līdz slepenības pakāpei SEVIŠĶI SLEPENI), nosūtot pārbaudes materiālus SAB lēmuma pieņemšanai.

Aizvadītajā gadā VDD lēmumu par atteikumu personai izsniegt speciālo atļauju pieņēma trīs gadījumos:

- viens lēmums tika pieņemts par personas neatbilstību likuma “Par valsts noslēpumu” 9. panta trešās daļas 3. punktam, atbilstoši kuram pieeja konfidencialiem, slepeniem un sevišķi slepeniem valsts noslēpuma objektiem tiek liegta personai, kura saukta pie kriminālatbildības un bijusi notiesāta par tīšu noziedzīgu nodarījumu;
- otrs lēmums tika pieņemts par personas neatbilstību likuma “Par valsts noslēpumu” 9. panta trešās daļas 6. punktam, atbilstoši kuram pieeja konfidencialiem, slepeniem un sevišķi slepeniem valsts noslēpuma objektiem tiek liegta personai,

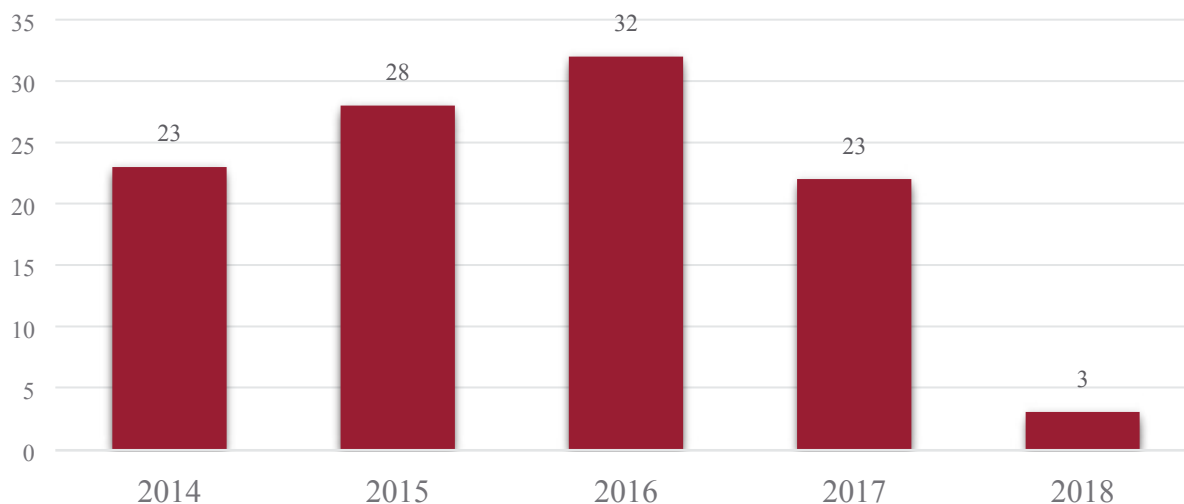
par kuru pārbaudes gaitā ir konstatēti fakti, kas dod pamatu apšaubīt tās uzticamību un spēju saglabāt valsts noslēpumu. Piemēram, pārbaudes laikā tiek konstatēta tīša nepatiesu ziņu sniegšana, apzināta faktu slēpšana vai viltošana, noteiktās kārtības neievērošana darbā ar valsts noslēpumu saturošu informāciju u.c. fakti, kas liek apšaubīt personas spēju glabāt valsts noslēpumu;

- trešajā gadījumā tika konstatēta personas neatbilstība likuma “Par valsts noslēpumu” 9. panta trešās daļas 7. punktam, kas liedz speciālo atļauju izsniegt personām, kurām konstatēti psihiski vai uzvedības traucējumi, kas dod pamatu apšaubīt to spēju ievērot valsts noslēpuma aizsardzības prasības.

Savukārt 36 gadījumos personām tika konstatēti paaugstināti riski, kuru dēļ speciālā atļauja tika izsniegta uz saīsinātu termiņu. Šādos gadījumos tiek turpināta personas atbilstības speciālās atļaujas pieejai valsts noslēpumam saņemšanai padziļināta izvērtēšana.

Papildus VDD nosūtīja SAB materiālus par veiktajām pārbaudēm deviņiem komersantiem, kuriem, pretendējot uz valsts noslēpumu saturošu iepirkumu izpildi, nepieciešams industriālās drošības sertifikāts.

VDD ATTEIKUMU IZSNIEGT SPECIĀLO ATĻAUJU DINAMIKA

Secinājumi un prognozes

- Aizvadītajā gadā pieņemtie grozījumi likumā “Par valsts noslēpumu” VDD vērtējumā novērsīs šaubas par personas pārbaudes procesa objektivitāti, papildus Ģenerālprokuratūras īstenotajai uzraudzībai paredzot arī negatīva lēmuma pārsūdzības iespēju tiesā. 2019. gadā VDD prioritāte šajā jomā būs ieviest izmaiņas iekšējās procedūrās, lai atbilstoši aizvadītajā gadā veiktajām izmaiņām ārējā normatīvajā regulējumā pēc iespējas efektīvāk aizsargātu valsts noslēpumu.
- 2019. gadā nepieciešams uzsākt darbu arī pie grozījumu izstrādes Ministru kabineta noteikumos, kas nosaka valsts noslēpuma aizsardzības pasākumus. Grozījumi nepieciešami gan lai novērstu pretrunas, kas radušās saistībā ar likumā “Par valsts noslēpumu” veiktajām izmaiņām, gan lai ietvertu risinājumus vēl efektīvākai aizsardzības sistēmas nodrošināšanai, reaģējot uz aktuālajiem izaicinājumiem informācijas aprites jomā.
- VDD ir konstatējis pazīmes, kas liecina par informācijas dienesta vajadzībām nepilnvērtīgu aizsardzību valsts un pašvaldību iestādēs, jo šobrīd normatīvais regulējums informācijas dienesta vajadzībām aizsardzībai ir nepietiekams. Galvenās problēmas ir saistītas ar statusa noteikšanu, apriti un citām darbībām, kas var veicināt informācijas dienesta vajadzībām nelikumīgu iegūšanu, nozaudēšanu vai izpaušanu. Lai novērstu konstatētās problēmas un nodrošinātu informācijas dienesta vajadzībām efektīvu aizsardzību, VDD vērtējumā tuvākajā nākotnē informācijas dienesta vajadzībām regulējumu ir nepieciešams pilnveidot.

Ilustratīvs foto: VDD

3. Konstitucionālās iekārtas aizsardzība

Tāpat kā pretizlūkošanas jomā, arī konstitucionālās iekārtas² aizsardzībai būtiskākos riskus turpināja radīt Krievija. Līdzās apsteidzošas informācijas iegūšanai Krievija aktīvi īstenoja arī citus pasākumus ar mērķi ietekmēt Latvijas politisko dienaskārtību un pieņemtus lēmumus sev vēlamā virzienā. Savukārt Krievijas propagandas resursi turpināja lietot un pilnveidot jau ierastos informatīvās ietekmes instrumentus, lai nodrošinātu Krievijas ārpolitikas interesēm atbilstošas informācijas klātbūtni Latvijas sabiedrībā, pārbaudītu Latvijas mediju vides “uzņēmību” pret apzināti radītu dezinformāciju, kā arī testētu Latvijas valsts iestāžu reakciju šādās situācijās.

Konstitucionālās iekārtas aizsardzības kontekstā par centrālo notikumu aizvadītajā gadā var uzskatīt 13. Saeimas vēlēšanas. Pēc šīm Saeimas vēlēšanām VDD neuzsāka nevienu kriminālprocesu par pretlikumīgu vēlēšanu gribas ietekmēšanu, ko sekmēja arī dienesta veiktais preventīvais darbs pirmsvēlēšanu laikā, organizējot pretizlūkošanas lekcijas Centrālās vēlēšanu komisijas darbiniekiem, rīkojot regulāras vizītes vēlēšanu iecirkņos, sniedzot rekomendācijas par iepriekš identificēto risku

novēršanu, kā arī cieši sadarbojoties ar citām vēlēšanu tiesiskās norises nodrošināšanā iesaistītajām institūcijām. VDD nekonstatēja arī tiešus ārvalstu centienus ietekmēt 13. Saeimas vēlēšanu norisi. Vienlaikus priekšvēlēšanu kampaņas laikā Krievija turpināja izplatīt savus tradicionālos negatīvos vēstījumus par mūsu valsti, tādējādi netieši cenšoties ietekmēt Latvijas sabiedrisko domu atbilstoši Krievijas ārpolitikas interesēm.

2018. gadā VDD redzeslokā nonāca atsevišķas radikāli noskaņotas personas. Tomēr labēji un kreisi orientētu radikālo un ekstrēmistisko subjektu radītais apdraudējums kopumā Latvijā saglabājās zemā līmenī.

Riskus mūsu valsts konstitucionālajai iekārtai turpināja radīt arī paramilitāras aktivitātes, piemēram, tā dēvētās militārās simulācijas spēles (*airsoft, lasertag*), kuru aktīvisti ceļoja uz Krieviju un līdz ar to nonāca arī Krievijas valsts varas institūciju redzeslokā. Šādu personu darbības raisa dienesta interesi ne tikai saistībā ar iespējamu apdraudējumu konstitucionālajai iekārtai, bet vienlaikus arī saistībā ar paaugstinātiem pretizlūkošanas riskiem.

² Konstitucionālā iekārta ietver Satversmē noteiktos valsts iekārtas principus, kā suverenitāte, neatkarība, teritoriālā nedalāmība, un demokrātiska pārvaldes iekārta.

Kriminālprocesi par vēšanos pret Latvijas konstitucionālo iekārtu

Lai vērstos pret apdraudējumu konstitucionālajai iekārtai, aizvadītajā gadā VDD uzsāka vairākus kriminālprocesus pret Latvijas valstspiederīgajiem saistībā ar pret Latvijas Republiku vērstām darbībām.

Atzīmējams, ka divi kriminālprocesi tika uzsākti uz aizdomu pamata par Krimināllikuma 81. pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu – palīdzību ārvalstij pret Latvijas

Republiku vērstā darbībā. Minētajos procesos personas tiek turētas aizdomās par ilgstošu darbošanos Krievijas interesēs, saņemot finansējumu savām aktivitātēm no dažādiem Krievijas tautiešu atbalsta fondiem, kā arī citiem avotiem, un izlietojot to tādām darbībām, kas ilgtermiņā grauj Latvijas suverenitāti, teritoriālo vienotību un valsts drošību.

3.1. Krievijas ietekmes aktivitātes un to izpausme pret Latviju

3.1.1. Vispārīgs raksturojums

Krievija pēdējo gadu laikā nav centusies slēpt savas politiskās ambīcijas ārpus tās robežām. Vairums izvērsto aktivitāšu nostiprinātas publiskos Krievijas politikas plānošanas dokumentos,³ kur Krievija sevi pozicionē kā vienu no pasaules “ietekmes centriem”. Latviju savā pasaules redzējumā Krievija uztver kā postpadomju telpas sastāvdaļu, kur tā mērķtiecīgi centusies atgūt un nostiprināt ietekmi, izmantojot sev pieejamo plašo ietekmes virzienu klāstu – politisko, ekonomisko, humanitāro, informatīvo u.c. Vienlaikus Latvija Krievijai ir interesanta arī kā konkurentu – Transatlantiskās kopienas – daļa iedomātā cīņā par ietekmi pasaulē, pret kuru vērsties Krievija saskata iespēju vājināt Rietumu pozīcijas.

VDD pēdējo gadu pārskatos ir plaši informējis par Krievijas tautiešu⁴ politiku kā vienu no galvenajiem instrumentiem, ko Krievija izmanto savas ietekmes atjaunošanai ārpus tās robežām. Tautieši kā Krievijai parocīgs rīks, izmantojot dažādus to vadīšanas paņēmienus, tiek iesaistīti plaša spektra ietekmes aktivitātēs, kas ilgtermiņā rada riskus ne tikai mūsu valsts konstitucionālajai iekārtai, bet arī politiskajai un ekonomiskajai drošībai. Papildus jau ierastajām aktivitātēm, pērn tautiešiem

savu noderīgumu bija jāapliecina praksē Krievijas prezidenta vēlēšanu laikā 18. martā – to norises nodrošināšanā Krievijas diplomātiskās pārstāvniecības gan Rīgā, gan Latvijas reģionos iesaistīja tautiešu organizācijas. Tādējādi tautieši “atstrādāja” atbalstu, ko iepriekš bija saņēmuši vai cerēja saņemt nākotnē no Krievijas vēstniecības vai Krievijas fondiem.

Līdzīgi kā iepriekš, arī 2018. gadā Latvijā aktīvas bija Krievijas tautiešu organizācijas, kas galvenokārt nodarbojās ar Krievijas humanitārās ietekmes vairošanu. To veicināja gan Krievijas diplomātisko pārstāvniecību, gan tautiešu atbalsta fondu sadarbība ar uzņēmīgākajiem Krievijas tautiešu politikas aktīvistiem. Vienlaikus VDD turpināja novērot tendenci arvien lielāku uzsvāru likt uz citiem darbības virzieniem, starp kuriem mūsu valsts konstitucionālās iekārtas aizsardzības kontekstā var izcelt tā dēvēto “tiesību aizsardzību”, vēsturiskās atmiņas nostiprināšanu un militāri memoriālās aktivitātes, kā arī propagandu un informatīvās ietekmes pasākumus. Arī šo virzienu īstenošanā tika iesaistītas gan tautiešu organizācijas, gan atsevišķi aktīvistu. Lielu iespaidu uz Krievijas tautiešu sabiedriskajām aktivitātēm atstāja 13. Saeimas vēlēšanas 6. oktobrī.

3.1.2. Tā dēvētā “Tiesību aizsardzība”

Lai attaisnotu savu agresīvo ārpolitiku, Krievija nereti ir apgalvojusi, ka tā aizstāv savu pilsoņu un Krievijas tautiešu tiesības. Tādā veidā Krievija, ilgtermiņā izmantojot šo elementu ārpolitikas īstenošanā, var pamatot vajadzību iejaukties mērķa valsts iekšpolitikā, tā dēvētajai “tiesību aizsardzībai” kļūstot par nodērīgu ietekmes instrumentu.

Arī 2018. gadā šis virziens ir bijis Krievijas fokusā, ko apliecina caur t.s. tautiešu atbalsta fondiem piešķirtais finansējums dažādām aktivitātēm Latvijā. Visaktīvākā institūcija šajā jomā bija “Ārvalstīs dzīvojošo Krievijas tautiešu atbalsta un tiesību aizsardzības fonds”.

Tā dēvētā “tiesību aizsardzība” kā ietekmes virziens tiek izmantota dažādi:

- tiek publiski aktualizēti apgalvojumi par it kā vispārējiem Krievijas tautiešu tiesību pārkāpumiem. VDD vērtējumā Krievija rūpīgi seko līdzi notikumiem Latvijā, monitorējot arī informatīvo telpu un iedzīvotāju aktivitātes sociālajos tīklos, lai pamanītu notikumus, ko iespējams pielāgot tiesību pārkāpuma prizmai. Visbiežāk tika atlasīti notikumi, kas saistīti ar krievu valodas lietojumu, okupācijas tematiku, nepilsoņu jautājumu u.c.;

³ Krievijas Federācijas ārpolitikas koncepcija, Krievijas Federācijas nacionālās drošības doktrīna, Krievijas Federācijas militārā doktrīna, Krievijas Federācijas informācijas drošības doktrīna u.c.

⁴ Termins “Krievijas tautieši” šajā pārskatā ir attiecināts uz personām un personu apvienībām (organizācijām), kuras savā mītnes valstī piedalās Krievijas īstenošanās tautiešu politikas mērķu sasniegšanā, izplata Krievijas politiku sekmējošus un tās interesēm atbilstošus vēstījumus, vai arī citādi atbalsta Krievijas interešu īstenošanu mītnes valstī. Oficiāli veidota kā diasporas atbalsta politika, Krievijas tautiešu politika iekļaujas Krievijas ārpolitikā kā virziens Krievijas pilsoņu un tā dēvēto tautiešu kopienu atbalstam ārvalstīs. Tomēr, salīdzinājumā ar tipisku diasporas atbalsta politiku, Krievijas tautiešu politika vērtējama arī kā mēģinājums ietekmēt mērķa valstu iekšpolitiskos procesus.

- tiek izmantoti tā dēvētie ietekmes aģenti, kuri nereti apzināti provocē vai pārkāpj likumus, ko savukārt vēlāk pastāv iespēja pasniegt kā apliecinājumu pārkāpumiem pret tautiešiem. 2018. gada laikā VDD ierosināja vairākus jaunus kriminālprocesus pret personām, kuras iesaistījās provokatīvās darbībās. Šis fakts Krievijas informācijas resursos tika izmantots, lai “pamatotu” apgalvojumu par Latviju kā “policejisku valsti”. VDD vērtējumā “Ārvalstīs dzīvojošo Krievijas tautiešu atbalsta un tiesību aizstāvības fonds” faktiski ir iesaistīts šādu propagandas kampaņu stimulēšanā, jo apmaksāja vairāku personu, pret kurām ierosināti kriminālprocesi, juridiskos izdevumus;
- tiek stimulēta tā dēvētās “tiesību aizsardzības” mākslīga apjoma radīšana. Arī 2018. gadā varēja turpināt novērot tendenci izmantot biedrības, kuru viens no mērķiem ir arī Krievijas tautiešu interešu aizsardzība un pētniecība. Tomēr lielākā daļa šo biedrību faktisku darbību neveic, vien rada priekšstatu par problēmas šķietamo apjomu. Tāpat arī šādas biedrības nepieciešamības gadījumā var kalpot kā instruments Krievijas tautiešu fondu finansējuma apguvei;
- atsevišķi vēstījumi par šo tēmu tiek pielāgoti arī starptautiskajām organizācijām, mēģinot radīt tēlu par Latviju kā valsti, kurā notiek sistemātiski cilvēktiesību pārkāpumi. “Ārvalstīs dzīvojošo Krievijas tautiešu atbalsta un tiesību aizstāvības fonds” 2018. gadā finansēja vairāku Krievijas tautiešu politikas aktīvistu dalību dažādos starptautiskos pasākumos, kur nepamatoti tika kritizēta Latvijas cilvēktiesību situācija, piemēram, Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas cilvēktiesību konferencē “Humānās dimensijas ieviešanas sanāksme”, kas norisinājās 2018. gada septembrī Varšavā, un VI Vispasaules Krievijas tautiešu

kongresā, kas norisinājās Maskavā no 2018. gada 31. oktobra līdz 1. novembrim. Zīmīgi, ka uzstāšanās ziņojumus šādos pasākumos aktīvistu nereti saskaņoja ar Krievijas vēstniecības vai Krievijas Ārlietu ministrijas amatpersonām.

Aizvadītajā gadā šajā jomā izceļami neregistrētā veidojuma “Krievu skolu aizstāvības štābs” (turpmāk – KSAŠ) rīktoie protesta pasākumi pret Saeimas apstiprinātajiem grozījumiem likumos, kas paredz pakāpenisku pāreju uz mācību procesa organizēšanu valsts valodā visās vispārizglītojošajās vidusskolās. VDD vērtējumā KSAŠ aktivitātes bija pieskaņotas politiskās partijas “Latvijas Krievu savienība” (turpmāk – LKS) 13. Saeimas priekšvēlēšanu kampaņai. Atsevišķi KSAŠ aktīvistu atbalstīja etnisko spriedzi veicinošu izteikumu un aktivitāšu izmantošanu protesta akciju laikā, kas VDD vērtējumā radīja draudus sabiedrības drošībai. Šā iemesla dēļ VDD ierosināja kriminālprocesu pret vairākiem KSAŠ aktīvistiem, kuri dienesta vērtējumā pauda aicinājumus rīkot masu nekārtības un publiski izteica nacionālo un etnisko naidu izraisošus vēstījumus.

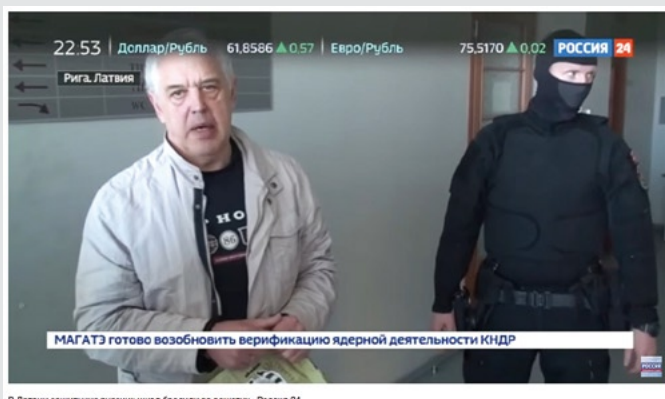
LKS, izmantojot Krievijas propagandas TV kanālos izplatītos vēstījumus, tā dēvētās “tiesību aizsardzības” aizsegā īstenoja etnisko spriedzi vairojošu priekšvēlēšanu kampaņu. Pārmaiņas izglītības sistēmā galvenokārt ir vērstas uz konkurētspējas un kritiskās domāšanas attīstīšanu, kas ilgtermiņā Krievijai var traucēt nostiprināt savu ietekmi un vērtīborientāciju jaunajā paaudzē. Ar šādas kampaņas palīdzību LKS spēja mobilizēt nelielu daļu Latvijas sabiedrības, savukārt Krievijas plašsaziņas līdzekļu salīdzinoši plašais tēmas atspoguļojums liecināja par Krievijas vēlmi stimulēt un saasināt vēstījumus par mazākumtautību izglītības jautājumu Latvijā.

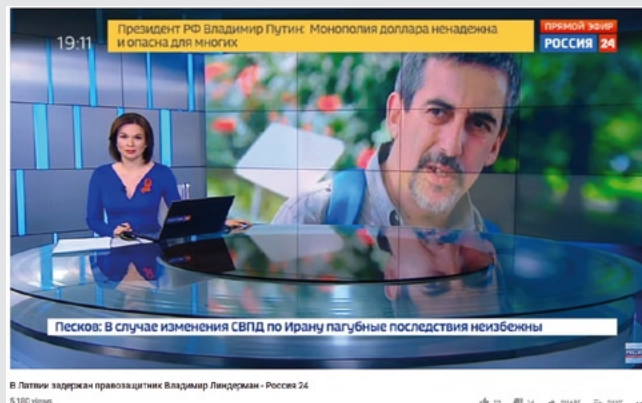
Krievijas TV kanāli regulāri atspoguļoja KSAŠ aktivitātes, tās izmantojot dažādu Latviju nomelnojošu vēstījumu paspīlgtināšanai. Attēlos: ekrānšāviņi no Krievijas TV kanālu “NTV” un “TV Centr” YouTube kontos ievietotiem sižetiem.

Lai ietekmētu Latvijas iekšpolitiskos procesus, KSAŠ centās izmantot arī ārvalstu palīdzību. Atsevišķi KSAŠ aktīvistu auditorijai Krievijā pat bija publiski pauduši viedokli, ka t.s. “krievu skolu” saglabāšana ir Krievijas nacionālās drošības jautājums. Vairāki LKS biedri mēģināja uzsākt sadarbību ar Krievijas Valsts Domes NVS, Eirāzijas integrācijas un tautiešu lietu komiteju, lai panāktu Krievijas politisko spiedienu uz Latviju. Tāpat aktīvistu, kuri vienlaikus

ir arī LKS biedri, bija regulāri viesi Krievijas propagandas televīzijas kanālos, izplatot Latviju nomelnojošus vēstījumus, piemēram, jau iecienītās tēzes par it kā “atdzimstošo fašismu/nacismu” un cilvēktiesību aktīvistu vajāšanu. Vienlaikus LKS arvien biežāk izmēģināja savas iespējas Rietumos – pozīcijas Eiropas Parlamentā ļāva izmantot KSAŠ paustus vēstījumus dažādu nelielu protesta akciju rīkošanai Briselē un Strasbūrā.

Krievijas TV kanāli pievērsās tā dēvētās “krievu tiesību aizstāvju vajāšanas” tēmai, reportāžās izmantojot aktīvistus, pret kuriem ierosināti kriminālprocesi. Attēlos: ekrānšāviņi no Krievijas TV kanāla “Rossija 24” YouTube kontā ievietotiem sižetiem.

Jāatzīmē, ka ilgstošā laika periodā VDD iegūtā informācija liecina, ka tieši tā dēvētā “tiesību aizsardzība” ir viens no visplašāk izmantotajiem tematiem Krievijas propagandā, kas vienlīdz noderīgs kā iekšpolitiskiem, tā ārpolitiskiem mērķiem. Proti, “cīņa” par tautiešu tiesībām ārvalstīs dod iespēju novērst Krievijas sabiedrības fokusu no citiem dienaskārtības jautājumiem. Tāpat temats par it kā notiekošiem masveidīgiem tiesību pārkāpumiem dod iespēju Latviju diskreditēt starptautiskajā sabiedrībā, vienlaikus Kremlim pozicionējoties kā vienīgajam krievu tiesību aizstāvim. Tādā veidā Krievijā tiek konstruēts “ārējā ienaidnieka” tēls, kas ļauj attaisnot gan agresīvo ārpolitiku, gan atsevišķos gadījumos novērst vietējās sabiedrības uzmanību no iekšpolitiskajām problēmām.

Līdz ar to 2018. gadā Krievijas informācijas resursi turpināja izplatīt versijas, ka Latvijā visādos veidos tiek ierobežotas krievu tiesības – tiek liegts mācīties savā dzimtajā valodā, brīvi paust viedokļus un piedalīties vēlēšanās. Kremlim izdevīgi vēstījumi par “rusofobijas izpausmēm Latvijas sabiedrībā” sistemātiski tika integrēti publikācijās par 13. Saeimas vēlēšanām. Informācija tika pasniegta ziņu materiālos, intervijās ar nozares “ekspertiem” un prokremliskajiem aktīvistiem.

Nereti plānotās pārmaiņas izglītības sistēmā vairākās publikācijās mērķtiecīgi tika salīdzinātas ar holokaustu. VDD vērtējumā šādu vēstījumu izplatīšana informatīvajā telpā uzskatāma par nozīmīgu atbalstu Krievijas propagandas centieniem šķēlt Latvijas sabiedrību un graut Latvijas krievu tautības iedzīvotāju piederības sajūtu valstij.

3.1.3. Vēsturiskās atmiņas nostiprināšana un militāri memoriālais darbs

Krievijas ietekmes īstenošanai arvien nozīmīgākas kļūst aktivitātes tās vēsturiskās atmiņas uzturēšanai. Šajā jomā Krievija pēdējo gadu laikā arvien plašākas darbības izvērš divos virzienos – Krievijai izdevīgas vēstures interpretācijas izplatīšanā Krievijā un ārpus tās, kā arī aktīvi pievēršoties militāri memoriālajam darbam. Latvijā Krievijai izdevīgas vēstures interpretācija arī aizvadītajā gadā, līdzīgi kā iepriekš, galvenokārt saistāma ar konkrētiem datumiem, kā 16. marts (Latviešu leģionāru atceres diena), 9. maijs (t.s. Uzvaras dienas svinības), 13. oktobris (Rīgas “atbrīvošana” 1944. gadā jeb t.s. “Ķīšezeras forsēšana”) u.c. No tautiešu organizācijām redzamākās šajā jomā bija t.s. “antifašistu” organizācijas.

Viena no galvenajām Krievijas metodēm tai izdevīgas vēsturiskās atmiņas nostiprināšanas jomā ir konkrētas vēsturisko notikumu interpretācijas izplatīšana. Tas lielākoties tiek paveikts, atbalstot pseidozinātniskus pētījumus un pasākumus,

kas nevis rada akadēmisku diskusiju par neviennozīmīgi vērtējamām tēmām, bet gan vienpusēji apstiprina Krievijai izdevīgu vēstures interpretāciju, argumentus paspilgtinot ar t.s. “uzvaras ideoloģijas” elementiem. Tāpat tika novērots gan Krievijas vēstniecības finansiāls, gan Krievijas propagandas resursu informatīvs atbalsts tautiešu rīkotajiem pasākumiem jau iepriekš pieminētajās un citās ar Otrā pasaules karu saistītajās atceres dienās.

Gan Rīgā, gan Latvijas reģionos Krievijas vēstniecība un ģenerālkonsulāti uzturēja kontaktus ar efektīvākajiem Krievijas tautiešu pasākumu rīkotājiem, jo īpaši t.s. “Uzvaras dienas” 9. maijā organizēšanai. Krievijas vēstniecība mērķtiecīgi atbalstīja tādas atceres pasākumus, kuros Latvijas vēsturiskie notikumi tika interpretēti vienpusēji un Krievijai izdevīgā gaismā. Šajos pasākumos tika propagandēts Krievijas kā “atbrīvotājas” tēls, mēģinot noliegt Otrā pasaules kara laikā notikušo Latvijas okupāciju.

Akcija “Nemirstīgais pulks”

Akcija “Nemirstīgais pulks” tiek organizēta t.s. “Uzvaras dienā” 9. maijā kā atceres pasākums Otrajā pasaules karā karojušajiem, cietušajiem un kritušajiem Padomju armijas karavīriem u.c. kara dalībniekiem. Akcijas laikā pulcējas karavīru radnieki un pēcteči, nesot to portretus gājienā. Krievijā šā akcija norisinās kopš 2011. gada, un sākotnēji tā radās Tomskā kā žurnālista Sergeja Lapenkova pilsoniska iniciatīva (šobrīd S. Lapenkovs turpina koordinēt kustību

“Nemirstīgais pulks”). Ņemot vērā augsto mobilizācijas pakāpi, akciju sāka finansēt arī Krievijas valdība, to izmantojot kā Krievijas nācijas un tautiešu ārvalstīs konsolidācijas instrumentu, izmantojot t.s. “uzvaras ideoloģiju”. Publiskajā telpā ir raksturoti arī gadījumi, kad dalībnieku skaits šajā akcijā tiek mākslīgi palielināts, izdalot ļaužu grupām rūpnieciski sagatavotus portretus.

Attēlos: ekrānšāviņi no Krievijas TV kanālu “Rossija 24” un “RIA Novosti” YouTube kontiem – sižeti par akcijas “Nemirstīgais pulks” norisi Maskavā un Rīgā 2018. gada 9. maijā.

Šobrīd akcija “Nemirstīgais pulks” tiek organizēta vairāk nekā 80 valstīs, tostarp kopš 2015. gada arī Latvijā. 2015. gadā “Nemirstīgais pulks” Rīgā pulcēja aptuveni tūkstoši dalībnieku, bet jau 2018. gadā – ap desmit tūkstošiem. Tiek uzskatīts, ka akcija Rīgā ir lielākais pasākums ārpus Krievijas. Rīgas akcijas organizatori ir arī iekļauti kustības “Nemirstīgais pulks” starptautiskajā koordinācijas padomē kopā ar pārstāvjiem no Krievijas, Ukrainas (Krievijas okupētās Krimas pussalas), Izraēlas, Vācijas, Norvēģijas un Kirgizstānas. Minētais

norāda, ka “Nemirstīgais pulks” tiek rīkots ciešā sadarbībā ar Krievijas akcijas pārraugošo organizāciju. Atzīmējams, ka līdzīgas aktivitātes izvērs arī Krievijas kustība “Uzvaras brīvprātīgie”, aicinot galvenokārt jauniešus iesaistīties t.s. “Uzvaras dienas” pasākumu organizēšanā un militāro memoriālu atjaunošanā dažādās Krievijas pilsētās. 2018. gadā VDD novēroja, ka “Uzvaras brīvprātīgo” biedri savai kustībai vēlējās piesaistīt arī Latvijas organizācijas, uzsvāru liekot uz lielāku jauniešu iesaisti t.s. “antifašistu” kustībā.

Militāri memoriālais darbs papildina jau ilgstoši novērotās Krievijas vēsturiskās atmiņas nostiprināšanas aktivitātes Latvijas sabiedrībā. Galvenais militāri memoriālā darba mērķis ir ne tikai uzturēt un saglabāt esošos memoriālus saskaņā ar starpvalstu vienošanos, bet arī maksimāli plaši iedzīvīnāt Krievijas vēsturisko atmiņu caur konkrētiem fiziskiem objektiem. Par to liecināja Krievijas vēstniecības interese atjaunot realitātē pilnīgi neeksistējošus militāros memoriālus un pieminekļus arī no Krievijas Impērijas laikiem. Memoriāli un pieminekļi nereti tiek izmantoti, lai pie tiem rīkotu dažādus Krievijas vēstures interpretāciju atbalstošus pasākumus, tādēļ to skaita mākslīga palielināšana ir potenciāls Krievijas ietekmes instruments, ar kura palīdzību turpināt šķelt Latvijas sabiedrību.

Gadījumus, kad memoriālu atjaunošana tika atteikta vai esoši memoriāli tika demontēti, Krievija nekavējoties izmantoja informatīvās ietekmes kampaņās, lai apsūdzētu ārvalstis kritušo piemiņas necienīšanā. Jo īpaši šis vēstījums

tika sasaistīts ar Krievijas sabiedrībā izplatīto mītu par Padomju Savienības neaizstājamo un būtisko lomu 20. gadsimta vēsturē jeb t.s. “nacisma sagrāvē”. Tādā veidā jebkāda pretdarbība nepamatotām militāri memoriālā darba aktivitātēm tika traktēta kā “fašisma/nacisma atdzimšana”.

VDD novēroja, ka 2018. gadā Krievijas vēstniecības un ģenerālkonsulātu diplomāti centās nepastarpināti sadarboties ar Latvijas pašvaldībām. Vairākas vizītes uz dažādiem Latvijas reģioniem saistībā ar tur esošo militāro memoriālu atjaunošanu norādīja uz Krievijas diplomātu vēlmi virzīt darbus Krievijas vēstniecībai izdevīgā gultnē. 2018. gada laikā līdz ar budžeta pieaugumu militāro memoriālu atjaunošanai pastiprinājās arī citi militāri memoriālā darba virzieni. Krievijas vēstniecība daudz aktīvāk centās apzināt tos Krievijas tautiešu aktīvistus un organizācijas, kurām ir potenciāls nodarboties ar zinātnisko un praktisko darbu militāri memoriālajā jomā (piemēram, uz Krievijas vēstures un kultūras izpēti orientētie klubi un militārās arheoloģijas grupas).

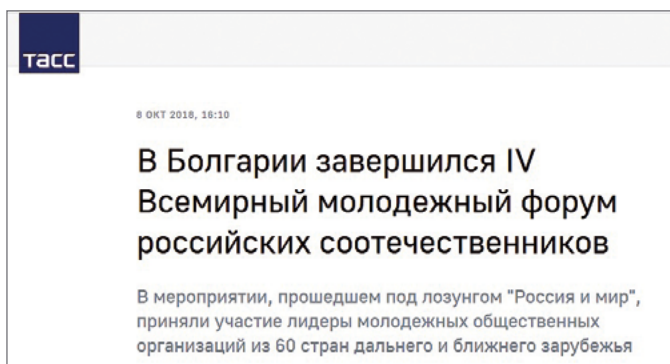
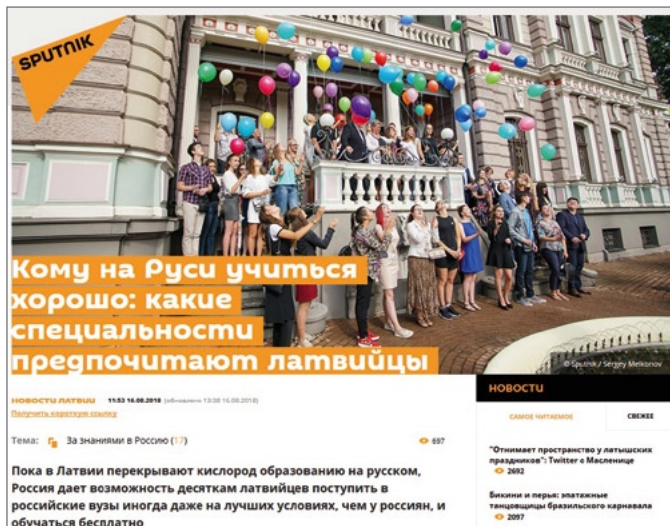
3.1.4. Humanitārā ietekme un darbs ar jauniešiem

Krievijas humanitāro ietekmi Latvijā turpināja īstenot Krievijas diplomātiskās pārstāvniecības, tautiešu atbalsta fondi, kā arī citas institūcijas. Visbiežāk dažādu ietekmes aktivitāšu veikšanai tika piesaistītas vietējās organizācijas un aktīvisti. Maskavas mērija atbalstīja Maskavas namu Rīgā, kas joprojām nodrošināja Krievijas tautiešu organizācijas ar infrastruktūru un nepieciešamo administratīvo atbalstu dažādu pasākumu rīkošanā, kā arī piešķīra telpas ikdienas darbības nodrošināšanai, piemēram, regulāru neregistrētās Krievijas tautiešu jumta organizācijas "Latvijas Sabiedrisko organizāciju padome" (turpmāk – LSOP) sapulču rīkošanai.

LSOP 2018. gadā atzīmēja formāta pastāvēšanas divdesmitgadi, par godu šim notikumam 25. augustā sarīkojot Latvijā mītošo Krievijas tautiešu ikgadējo konferenci. To apmeklēja gan Krievijas vēstnieks Latvijā, gan Krievijas Ārlietu ministrijas pārstāvis. Abi kritizēja Latvijas prietumniecisko kursu un aicināja kopienas konsolidēties LSOP formātā. Tāpat kārtējo reizi tika izteikta vēlme piesaistīt aktīvistus no jauniešu vides, kas ir viena no Krievijas tautiešu politikas ilgtermiņa prioritātēm. VDD vērtējumā LSOP faktiski tika izmantota kā Krievijas vēstniecības kontrolēts veidojums ar nolūku caur tajā iesaistījām organizācijām un indivīdiem īstenot Krievijas agresīvās ārpolitikas mērķus.

Formāli Krievijas Federālā aģentūra Neatkarīgo Valstu Sadraudzības, ārvalstīs dzīvojošo tautiešu un starptautiskās humanitārās sadarbības jautājumos "Rossotrudničestvo" (turpmāk – "Rossotrudničestvo") ir viena no galvenajām Krievijas humanitāro ietekmi īstenojošām institūcijām, tomēr Latvijā tās aktivitāte ir salīdzinoši zema. 2018. gadā "Rossotrudničestvo" dažādiem kultūras projektiem piešķīra nelielu finansējumu. Lielāko daļu "Rossotrudničestvo" projektu aģentūras vārdā koordinēja Krievijas vēstniecības diplomāti, tostarp studentu kvotu programmu Krievijas augstākās izglītības iestādēs. Tomēr VDD novērojumi liecina, ka daudz efektīvāka finansiālā atbalsta ieguve Krievijas tautiešu organizācijām, individuāliem aktīvistiem un projektiem notika, ja pastāvēja tieši kontakti ar attiecīgo fondu, piemēram, "Russkij Mir" vai "Ārvalstīs dzīvojošo Krievijas tautiešu atbalsta un tiesību aizstāvības fonda", amatpersonām.

Darbs ar jauniešiem jau ilgstoši ir Krievijas tautiešu atbalsta fondu un citu tautiešu politikā iesaistīto institūciju prioritāte. Lai nodrošinātu humanitāro ietekmi ilgtermiņā, Krievijas politisko lēmumu pieņēmēji saprot, ka nepieciešams veidot jauno tautiešu aktīvistu paaudzi, kura arī nākotnē būtu izmantojama kā Krievijas ārpolitikas instruments. Līdz ar to 2018. gadā tika turpināts veicināt Latvijas pārstāvju piedalīšanos Krievijā notiekošajos jauniešu forumos, konferencēs un citos līdzīgos pasākumos. Šo pasākumu laikā jaunieši tika mudināti nodarboties ar Krievijas tautiešu politikas aktivitātēm savās valstīs.

Par darbu ar jauniešiem informēja arī Krievijas propagandas kanāli. Attēlos: ekrānšāviņi no "Sputnik" Latvijas versijas interneta vietnes un Krievijas ziņu aģentūras TASS.

Izglītības dimensija 2018. gadā bija viena no galvenajām tēmām gan Krievijas vēstniecības diplomātiem, gan Krievijas tautiešu politiku īstenojošām organizācijām un aktīvistiem. "Rossotrudničestvo" koordinē Krievijas valdības finansētu (apmaksātas studijas) ārvalstu studentu piesaistes programmu Krievijas augstākās izglītības iestādēm. Ik gadu Krievijas universitātēs caur šo programmu tiek nodrošinātas aptuveni 15 000 vietas ārvalstu studentiem. Latvijas abiturientiem piešķirto vietu skaits pakāpeniski ir audzis, pēdējos gados sasniedzot vairāk nekā 120 vietas. Lielākā daļa personu, kuras piesakās studijām Krievijā no Latvijas, dodas uz universitātēm Kaļiņingradā, Maskavā un Sanktpēterburgā, un ir mazākumtautību vidusskolu absolventi. Visproblemātiskākā var izrādīties sociālo zinātņu apguve Krievijā, jo pastāv risks, ka atsevišķas universitātes sagatavo ideoloģiski indoktrinētus speciālistus politikas zinātnē, žurnālistikā u.c. sabiedriski nozīmīgās jomās. Sagaidāms, ka ārvalstu studentu piesaistes programmai Krievijā tiks piešķirti papildu līdzekļi.

Krievijas humanitārās ietekmes aktivitātes ir neviennozīmīgi vērtējamas, jo liela to daļa tiek klasificēta kā diasporas atbalsta politika. Tomēr, ņemot vērā to, ka Krievijas diplomātiskās pārstāvniecības un tautiešu atbalsta institūcijas savu aktivitāšu īstenošanai Latvijā izvēlas organizācijas un aktīvistus, kuri pauduši nelojālu attieksmi pret Latviju, var secināt, ka caur humanitārās ietekmes instrumentiem Krievija

3.1.5. Propaganda un informatīvās ietekmes pasākumi

Līdzīgi kā iepriekš, arī 2018. gadā Krievijas propagandas kampaņās tika izmantota patiesībai neatbilstoša informācija, kā arī manipulatīvā veidā interpretēti notikumi un fakti. VDD vērtējumā sistemātisko propagandas kampaņu mērķis bija informatīvajā telpā turpināt nostiprināt un veidot Krievijas politiskās intereses sekmējošu priekšstatu par:

- neizbēgamo militāro konfliktu, uz kuru Krieviju būs izprovocējusi NATO;
- Latvijā uzplaukstošo “rusofobiju” un atdzimstošo nacismu un fašismu;
- Latviju kā neizdevušos valsti, kurai nav nākotnes un kura tuvāko gadu laikā beigs pastāvēt;
- Krieviju kā vienīgo alternatīvu, bez kuras Latvijas pastāvēšana nav iespējama, u.c.

Šāda veida vēstījumi tika ietverti virknē viedokļa rakstu, “ziņu” materiālos, kā arī intervijās ar Krieviju vai Krievijas propagandas centienus atbalstošiem “ekspertiem”, “politologiem” un “pētniekiem”. Krievijas propagandas vēstījumiem tika pieskaņotas publikācijas par NATO partnervalsti klātbūtni mūsu valsts teritorijā, politiskajām un ekonomiskajām norisēm, kā arī dažādiem nozīmīgiem notikumiem kā Latvijas simtgades svinībām un 13. Saeimas vēlēšanām.

Krievijas propagandā viena no plašāk lietotajām tēmām aizvadītajā gadā bija militarisms, kas ietvēra sabiedrības nepārtrauktu baidīšanu ar tuvojošos militāru konfliktu starp NATO un Krieviju. Regulāri lietojot jēdzienus “tuvojošais karš”, “Trešais pasaules karš” un “ASV sāktais karš”, Krievijas propagandas kanāli Latvijas informatīvo telpu mērķtiecīgi piepildīja ar agresivitātē balstītiem paziņojumiem. Tāpat propagandas resursu viedokļrakstos un ziņu materiālos sistemātiski tika integrēta versija, ka ASV iespējami izprovocēta militāra konflikta gadījumā NATO dalībvalstis nesniegs atbalstu Latvijai, kas potenciāli varētu būt pirmā valsts, pret kuru tiktu vērstas Krievijas “pretuzbrukums”. Attiecīgi Krievijas aktivitātes militārajā jomā tika uzdotas par “pretreakciju” NATO militārajai klātbūtnei Krievijas pierobežā un tādējādi attaisnojošiem “aizsardzības pasākumiem”.

2018. gadā Latvijas informatīvo telpu ar dažādām versijām par tuvojošos “pasaules karu” vai “kodolkaru” visbiežāk piepildīja interneta vietnes “vesti.lv” un “vesti.bb.lv” (tagad “bb.lv”), kā arī “lv.sputniknews.ru”. Šādu publikāciju rezultātā Latvijas informatīvā telpa tika piepildīta ar baiļu, neziņas un nedrošības atmosfēru, cenšoties radīt mākslīgu priekšstatu par NATO provokāciju rezultātā it kā “destabilizēto” situāciju Baltijas valstīs, Polijā un Ukrainā.

centās un arī turpmāk centīsies slēptā veidā ietekmēt politiskos un sociālos procesus Latvijā. Šādu organizāciju un aktīvistu finansēšana ir abpusēji izdevīga – apmaiņā pret finansējumu tiek it kā pieprasītas tipiskas diasporas aktivitātes kultūras u.c. jomās, kamēr realitātē personas nodarbojas arī ar iesaistīšanos protesta aktivitātēs, dezinformācijas izplatīšanā u.c. ietekmes aktivitātēs, kas ir pretrunā nacionālās drošības interesēm.

Krievijas propagandas kampaņu mērķu realizēšanu sekmēja:

- Krievijas televīzijas kanālu plašā pārstāvniecība Latvijas kabeļoperatoru un interneta televīzijas pakalpojumu sniedzēju piedāvājumos;
- Krievijas finansēto un Krieviju atbalstošo informācijas resursu darbība;
- sociālo tīklu sniegto informācijas izplatīšanas funkciju izmantošana;
- t.s. viedokļa līderu mērķtiecīgs lietojums.

Ilgstošā laika periodā kā nozīmīgākais Krievijas informatīvās ietekmes resurss saglabājušies televīzijas kanāli, kuru plašo pārstāvniecību gandrīz visu Latvijas kabeļoperatoru piedāvājumos nodrošināja vairāku Latvijas telekomunikācijas pakalpojumu sniedzēju sadarbība ar šo kanālu īpašniekiem – Kremliem pietuvinātiem mediju uzņēmumiem. Līdzās televīzijas kanāliem Krievijas propagandas mērķu īstenošanu sekmējoša informācija regulāri un sistemātiski tika izplatīta arī citos Krievijas tieši vai netieši finansētos vai Krieviju atbalstošos informācijas resursos, kuru mērķauditorija bija Latvijā dzīvojošie krievu valodas mediju patērētāji.

2018. gadā Latvijā aktīvi turpināja darboties arī vairāki margināli projekti – Krievijas starptautiskās informācijas aģentūras “Rossiya Segodnya” finansētās “Sputnik” Latvijai paredzētās interneta vietnes latviešu un krievu valodā un interneta vietne “baltnews.lv”. Šie informācijas resursi sistemātiski tika izmantoti manipulatīvas, apzināti sagrozītas un patiesībai neatbilstošas informācijas par norisēm Latvijā un starptautiskajā politikā izplatīšanai. Galvenās izmaiņas aizvadītajā gadā skāra interneta vietnes “baltnews.lv” darbību, kas iepriekš neveiksmīgi centās slēpt savu saistību ar “Rossiya Segodnya” – 2018. gada pirmajā pusē vietne piedzīvoja reorganizāciju. Savukārt cits Krievijas īstenots projekts – interneta vietne “imhoclub.lv”, kas vairākus gadus kalpoja kā platforma ar Krievijas tautiešu politikas realizēšanu saistītu personu publikāciju izplatīšanai, ir pārtraukusi savu darbību saistībā ar VDD uzsāktu kriminālprocesu.

Mainoties informācijas patēriņa paradumiem sabiedrībā, turpināja pieaugt sociālo tīklu izmantošanas nozīme Krievijas propagandas nolūkiem sagatavotas informācijas izplatīšanai. Sociālie tīkli paver iespējas “nemanāmi” izplatīt ar mērķtiecīgi veidotiem vēstījumiem piesātinātu informāciju, kuras patiesais mērķis ir veidot priekšstatus par konkrētām politiskajām, ekonomiskajām vai sabiedriskajām norisēm. Tādējādi sociālie tīkli ir noderīgi ne tikai informatīvās, bet arī psiholoģiskās ietekmes kampaņu īstenošanai, lai mainītu mērķa grupas viedokli, noskaņu un vērtības.

Arī VDD veiktā analīze ļāva identificēt dažādus informācijas izplatīšanas veidus populārākajos sociālajos tīklos “Facebook”, “YouTube” un “Twitter”. Krievijas ģeopolitiskās intereses sekmējoša informācija (piemēram, tādu Krievijas informācijas resursu kā “ria.ru”, “ru.sputniknews.lv.com”, “russian.rt.com”, “baltnews.lv”, “rubaltic.ru” un “riafan.ru” gatavotā informācija) tika izplatīta ar viltus profilu, tā dēvēto interneta *troļļu* un *botu*, kā arī sociālajā tīklā “Facebook” izveidoto grupu starpniecību. Tāpat, piemēram, sociālajā tīklā “Facebook” darbojās vairākas grupas, kurās ievietotie pozitīvie ieraksti par sadzīvīskiem jautājumiem, smieklīgas bildes un dzīvnieku video mijās ar politiska rakstura ierakstiem, kuri bija balstīti Krievijas ģeopolitiskās intereses sekmējošos vēstījumos.

Iespējams, neapzinoties, ka tādējādi tīrāžē Krievijas propagandas mērķus realizējošu informāciju, to tālāk izplatīja gan šo grupu dalībnieki, gan citi “Facebook” lietotāji.

Tomēr propagandas kampaņu īstenošana nebūtu nedz iespējama, nedz efektīva bez t.s. viedokļa līderu mērķtiecīgas izmantošanas. Krievijas informācijas resursu satura veidotāji par viedokļa līderiem regulāri izmantoja dažādus Krievijas politologus, “ekspertus” un pētniekus. Piešķirot tādus statusus kā “cilvēktiesību eksperts”, “profesors” vai “sabiedriskais aktivists”, Krievijas informācijas resursu saturā par viedokļa līderiem tika izmantoti Krievijas tautiešu politikas atbalstītāji, kā arī Latvijas uzņēmēji un bijušie politiķi, kuri nāca klajā ar Krievijas propagandas vēstījumiem balstītiem paziņojumiem.

Tā dēvēto *troļļu* un *botu* lietojums Krievijas propagandā

Pārskata periodā virkne indikāciju liecināja par Krievijas ģeopolitiskās intereses sekmējošas informācijas koordinētu izplatīšanu dažādos informācijas resursos un sociālo tīklu platformās. Piemēram, 2018. gada 28. un 29. augustā tika identificēti vairāki “Twitter” *boti*, kuri izplatīja vienādu ierakstu “Гапоненко на свободе. Однако борец за права русскоязычных все еще в опасности”. Tieši šāds nosaukums bija arī Krievijas televīzijas kanāla “Россия 1” 28. augusta Darjas Grigorovas un Antona Čagajeva veidotajam sižetam.

<p>Ariel Hart @vKCKXW6CITDZlu</p> <p>Освобожденному из-под ареста правозащитнику Гапоненко запрещено выезжать из Латвии</p> <p>6:52 AM - 29 Aug 2018</p>	<p>Михаил Пронин @Ls439QIV6H5Q1w</p> <p>Освобожденному из-под ареста правозащитнику Гапоненко запрещено выезжать из Латвии</p> <p>11:56 AM - 29 Aug 2018</p>	<p>Kimberly Rollins @KimberH09364288</p> <p>Освобожденному из-под ареста правозащитнику Гапоненко запрещено выезжать из Латвии</p> <p>1:56 PM - 29 Aug 2018</p>
<p>Elizaveta Sidorova @blearnesra71</p> <p>Гапоненко на свободе. Однако борец за права русскоязычных все еще в опасности</p> <p>12:08 PM - 28 Aug 2018</p>	<p>Ольга Ковалева @thiatrepon91</p> <p>Гапоненко на свободе. Однако борец за права русскоязычных все еще в опасности</p> <p>2:46 PM - 28 Aug 2018</p>	<p>Гоша Петров @HKNKsV5bXqM17v</p> <p>Гапоненко на свободе. Однако борец за права русскоязычных все еще в опасности</p> <p>3:48 PM - 28 Aug 2018</p>
<p>Ariel Anderson @HWsH8d1yUmrRv</p> <p>Гапоненко на свободе. Однако борец за права русскоязычных все еще в опасности</p> <p>10:02 PM - 28 Aug 2018</p>	<p>Варвара Бабанская @vK24obwe1xf0aa0</p> <p>Гапоненко на свободе. Однако борец за права русскоязычных все еще в опасности</p> <p>11:18 PM - 28 Aug 2018</p>	<p>Rochelle Ro @Fibonacci2299</p> <p>Гапоненко на свободе. Однако борец за права русскоязычных все еще в опасности</p> <p>12:02 AM - 29 Aug 2018</p>

Attēlos: ekrānšāviņš no Krievijas televīzijas kanāla “Россия 24” sociālā tīkla “YouTube” kontā ievietota sižeta par prokremlisko aktīvistu Aleksandru Гапоненко, un ekrānšāviņi no ziņas izplatīšanas sociālā tīkla “Twitter” kontos.

3.2. Labēji un kreisi orientēto radikālo un ekstrēmistisko subjektu darbība / militāras ievirzes un paramilitāras aktivitātes

Gan labēji, gan kreisi radikāli un ekstrēmistiski orientētas organizācijas un indivīdi Latvijā joprojām saglabāja zemu aktivitāti. Nozīmīgas kreisi orientētas radikālas un ekstrēmistiskas organizācijas Latvijā faktiski neeksistē, bet labēji orientētas radikālas un ekstrēmistiskas organizācijas ir nelielas un pasīvas. Līdz ar to vairums šādi tendētu personu darbojas autonomi, kontaktus uzturot vien ar tuvākajiem domubiedriem.

Kaut arī individuāli radikāli noskaņoti aktīvisti 2018. gadā nopietnu apdraudējumu neradīja, tie tomēr aktīvi socializējās savā lokā, kas veicināja agresīvu izteikumu izplatību interneta vidē. Tieši internets turpināja kalpot par galveno komunikācijas platformu radikāli un ekstrēmistiski orientētām personām, kur tās izplatīja agresīvu vēstījumu pret Latvijas prorietumniecisko kursu un integrāciju starptautiskajās organizācijās, migrācijas procesiem, seksuālajām minoritātēm un atsevišķām etniskajām grupām vai rasēm.

VDD kriminālprocesuālās darbības

2018. gada 20. novembrī VDD uzsāka kriminālprocesu pret Latvijas pilsoni par darbībām, kas vērstas uz nacionālā, etniskā vai rasu naida vai nesaticības izraisīšanu, izmantojot automatizētu datu apstrādes sistēmu. Konkrētajā gadījumā persona ievietoja ksenofobiskus ierakstus savos sociālo tīklu profilos, kas vērsti pret romu un krievu tautības Latvijas iedzīvotājiem. Papildus šiem ierakstiem persona regulāri publicēja nacistiskās Vācijas armiju un labējo ekstrēmistu Andersu Bēringu-Breivīku slavinošus

ierakstus. Minētie ieraksti saturēja arī aicinājumus iznīcināt konkrētas etniskās grupas. VDD vērtējumā šis ir viens no individuālas radikalizācijas piemēriem, kas liecina arī par nepietiekamu sociālo tīklu un interneta platformu uzturētāju atbildību par vardarbīga un agresīva satura izplatīšanas ierobežošanu. Persona ilgstošā laika posmā bija sistemātiski izplatījusi galēji radikālas idejas, tādējādi veicinot kopējo agresijas pieaugumu interneta vidē.

Atsevišķos gadījumos radikāli un ekstrēmistiski orientētas organizācijas un individuālas personas rīkoja maz apmeklētus publiskus protesta pasākumus vai arī apmeklēja citu personu rīkotus pasākumus, cenšoties tos izmantot par platformu savas atpazīstamības veicināšanai. Vairākām personām no labēji radikāli orientētu personu vides ar savām darbībām epizodiski izdevās piesaistīt gan vietējo, gan ārvalstu mediju uzmanību. Tomēr VDD vērtējumā daudzkārt lielāku uzmanību šiem indivīdiem pievērta tieši Krievijas propagandas resursi, to darbības uzdodot kā "pierādījumu" iepriekš izplatītajiem vēstījumiem par, piemēram, Latvijā it kā atdzimstošo fašismu un nacismu vai "rusofobijas" izpausmēm. Tādējādi radikāli un ekstrēmistiski orientētu organizāciju un indivīdu aktivitātes turpināja kalpot par pateicīgu materiālu Krievijai mūsu valsts diskreditācijai starptautiskajā sabiedrībā.

Riskus valsts drošībai turpināja radīt paramilitāras ievirzes kustības un organizācijas, tāpēc VDD arī aizvadītajā gadā tām pievērsa pastiprinātu uzmanību. Kaut arī šobrīd atsevišķu indivīdu radītais apdraudējums nav liels, tomēr, balstoties citu valstu pieredzē, var secināt, ka šādas organizācijas un entuziastu grupas var tikt izmantotas provokāciju un citu pret valsts drošību vērstu darbību veikšanai. Tāpat atzīmējams, ka dažādu cīņas klubu biedri un militārās simulācijas spēļu entuziasti veido riska

grupu, kas, saskaroties ar galēji labējās vai kreisās ideoloģijas integrēšanu treniņu procesā, vērtējama kā vieglāk pakļaujama radikalizēšanai.

VDD jau ilgstoši norādījusi uz militārās simulācijas spēļu, it īpaši *airsoft*, radītajiem riskiem nacionālajai drošībai, cita starpā vēršot uzmanību uz nepilnībām tiesiskajā regulējumā. Arī aizvadītajā gadā VDD turpināja identificēt gadījumus, kad atsevišķas *airsoft* entuziastu grupas šā hobbija aizsegā faktiski rīkoja regulāras apmācības, attīstot militāri taktiskas iemaņas. Turklāt šīs *airsoft* spēlētāju grupas turpināja dibināt kontaktus ar spēļu organizatoriem un *airsoft* kustībām Krievijā, izrādot interesi par to rīkotajiem pasākumiem un arī piedaloties atsevišķos pasākumos Krievijas teritorijā, kas savukārt rada potenciālus pretizlūkošanas riskus.

Atzīmējams, ka 2018. gada 30. oktobrī šajā jomā spēkā stājās grozījumi Nacionālās drošības likumā, ieviešot aizliegumu organizēt un veikt militāri taktisku uzdevumu izpildes apmācības, kā arī piedalīties tajās. Pašreizējā likuma redakcijā militāri taktiskas apmācības iespējams veikt tikai gadījumos, kad tās organizē un veic valsts aizsardzības, sabiedriskās kārtības un drošības vai citu likumā paredzēto funkciju izpildes nodrošināšanai. Turpmāk šajā jomā nepieciešams precizēt arī tiesisko atbildību regulējošos normatīvos aktus.

Secinājumi un prognozes

- VDD vērtējumā Krievija turpinās realizēt savas ārpolitikas intereses, izmantojot jau ilgstoši veidoto Krievijas tautiešu organizāciju infrastruktūru. Pēdējo gadu tendences liecina, ka organizāciju un aktīvistu skaits saglabājas ierobežots – tikai izvēloties darbaspējīgākos “favorītus”, Krievija var nodrošināt rezultatīvu darbu tautiešu politikas jomā Latvijā. Prognozējams, ka galvenais uzsvars tiks likts uz Krievijas vēsturiskās atmiņas nostiprināšanu un militāri memoriālo darbu, jo, mainoties paaudzēm, Krievijai svarīgi veidot emocionālo saikni ne tikai ar vidējo un vecāko paaudzi, bet arī ar tiem jauniešiem, kuri faktiski nav piederīgi Krievijas kultūras un sociālajai telpai.
- 2019. gadā gaidāmo Eiropas Parlamenta vēlēšanu kontekstā tiks saasināts tā dēvētais tautiešu “tiesību aizsardzības” jautājums kā kampaņas elements. Sagaidāma ne tikai Krievijas tautiešu organizāciju pievēršanās šim pārspīlētajam tematam, bet arī atsevišķu politisko partiju mēģinājumi izmantot to sava elektorāta mobilizēšanai.
- Informatīvās telpas drošība pēdējos gados ir kļuvusi par būtisku priekšnoteikumu mūsu valsts konstitucionālās iekārtas aizsardzībā, un nav pamata uzskatīt, ka tās loma tuvākajā laikā varētu mazināties. Krievijas propagandai un informatīvajiem centieniem kļūstot arvien daudzveidīgākiem, valsts drošības sekmīgai nodrošināšanai nepieciešams ne vien īstenot medijpratības un digitālpratības iniciatīvas, bet arī meklēt efektīvus tiesiskus risinājumus dezinformācijas un melu izplatīšanas ierobežošanai.
- Galēji radikāli noskaņotas personas un organizācijas šobrīd nerada nozīmīgu apdraudējumu mūsu valsts drošībai, tomēr atsevišķas to izpausmes var ietekmēt un mobilizēt nelielas sabiedrības grupas protesta akcijām u.tml. aktivitātēm. Šo personu izpausmēm interneta vidē ir potenciāls veicināt individuālu aktīvistu radikalizēšanos. Šādu gadījumu savlaicīga identificēšana turpinās būt viena no dienesta prioritātēm arī 2019. gadā.

Foto: VDD

4. Pretterorisms

Neraugoties uz to, ka, salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, aizvadītajā gadā ir fiksēts mazāks notikušo un novērsto terora aktu skaits, terorisms saglabājās kā viens no galvenajiem draudiem Eiropas valstu drošībai. 2018. gadā teroristu grupējumu sludinātā ideoloģija veicināja musulmaņu radikalizāciju un iesaistīšanos terorismā, tādējādi vairākās Eiropas valstīs saglabājās paaugstināts vai augsts terorisma draudu līmenis.

Pērn Latvijā nenotika neviens ar terorismu saistīts incidents un terorisma draudu līmenis saglabājās zems. Tomēr, ievērojot citu Latvijas sabiedroto valstu pieredzi, lai samazinātu iespējamus terorisma riskus, VDD īstenoja gan mērķtiecīgus pasākumus informācijas ieguvei par atsevišķu personu iespējamu radikalizāciju, gan attīstīja pretterorisma sistēmu

atbilstoši aktuālajām terorisma draudu tendencēm. Šajā procesā neatsverama loma bija sadarbībai ar ārvalstu partnerdienestiem.

Vienlaikus VDD turpināja sadarbību ar Nacionālā pretterorisma plānā iekļautajām institūcijām, attīstot to gatavību veikt preventīvos un reaģēšanas pasākumus terorisma draudu pieauguma gadījumā. Starp apjomīgākajiem sadarbības veicināšanas un reaģēšanas pārbaudes projektiem izceļamas ikgadējās, VDD organizētās pretterorisma mācības “Pūlis 2018”, kurās tika izspēlēts terorisma draudu tendencēm aktuāls scenārijs – terora akts, ar transportlīdzekli iebraucot pūlī.

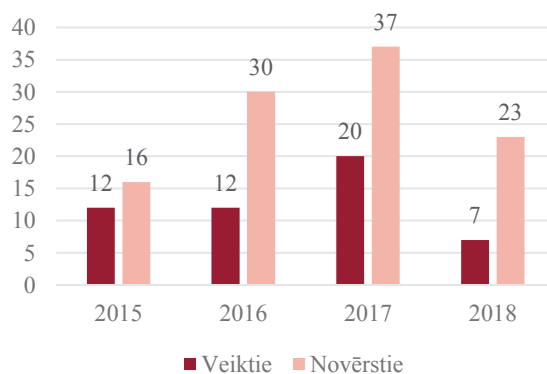
Tāpat VDD turpināja apsekot kritiskās infrastruktūras un cilvēku masveida pulcēšanās objektus, sniedzot rekomendācijas par veicamajiem pasākumiem objektu drošības pilnveidošanai.

4.1. Terorisma draudu tendences Eiropā

2018. gadā nozīmīgākos terorisma draudus Eiropas drošībai turpināja radīt islāmistu teroristu grupējums *Daesh*, kura sludinātā ideoloģija veicināja Eiropas musulmaņu radikalizāciju un iesaistīšanos terorismā. Savukārt galvenie terorisma draudu subjekti Eiropā joprojām bija tā dēvētie pašmāju teroristi, kuri rīkojas individuāli (t.s. *solo* teroristi). Aizvadītajā gadā visus Eiropas valstīs notikušos teroristu uzbrukumus veica tieši *solo* teroristi. Līdzīga tendence tika novērota arī iepriekšējos gados.

Pērn Eiropā notika septiņi dažāda mēroga un rakstura terora akti. Tie norisinājās Francijā, Beļģijā, Spānijā un Nīderlandē. Turklāt Eiropas specdienestiem izdevās novērst vēl vismaz 23 terora aktus, kā arī pretterorisma operācijās tika aizturētas personas, kuras veica dažādas terorisma atbalsta aktivitātes. Vienlaikus islāmistu teroristi turpināja organizēt uzbrukumus Eiropas valstu pilsoņiem arī citos pasaules reģionos.

ISLĀMISTU TERORISTU UZBRUKUMI

Līdzīgi kā iepriekš, arī aizvadītajā gadā teroristi par uzbrukuma mērķi izraudzījās galvenokārt civiliedzīvotāju masveida pulcēšanās vietās (gājēju ielās, lielveikalos, pilsētu centrālajos laukumos un dzelzceļa stacijās). Tā kā šādus uzbrukumus ir salīdzinoši vienkārši veikt un to rezultātā var būt potenciāli liels nogalināto skaits, arī nākotnē ir prognozējami jauni uzbrukumi cilvēku masveida pulcēšanās vietās. Pagājušajā gadā īstenotajos uzbrukumos islāmisti izmantoja nažus (četros gadījumos) un šaujammieročus (trijos gadījumos).

2018. gadā *Daesh* bija ierobežotas spējas plānot un veikt uzbrukumus ārpus savas tiešās darbības teritorijas, tomēr gan pats grupējums, gan tā atbalstītāji turpināja veidot un izplatīt propagandas materiālus, lai kūdītu Eiropā dzīvojošos atbalstītājus veikt uzbrukumus savās mītnes valstīs. Gan Sīrijā, gan arī citās bruņoto konfliktu teritorijās (Afganistānā/Pakistānā, Jemenā, Ziemeļāfrikā) turpināja darboties ar teroristu organizāciju *Al-Qaeda* saistīti grupējumi, kas radīja draudus Eiropas valstu interešu objektiem to darbības reģionā. Ar *Al-Qaeda* saistītie

grupējumi turpināja izplatīt video paziņojumus un citus propagandas materiālus, lai iedvesmotu savus atbalstītājus uzbrukumu veikšanai.

VDD vērtējumā islāmistu teroristu veidoto propagandas materiālu pieejamība internetā palielina personu radikalizēšanās riskus. Internets (sociālie tīkli, mobilās saziņas aplikācijas un slēgtie diskusiju forumi) teroristu grupējumiem joprojām ir nozīmīgākā platforma, kur tie izplata savus propagandas materiālus. Savos propagandas materiālos *Daesh* sniedz gan detalizētus uzbrukumu veikšanas aprakstus un dažāda veida teroraktu veikšanas pamācības, gan arī ideoloģisko motivāciju saviem atbalstītājiem. 2018. gada sākumā *Daesh* savos propagandas materiālos aicināja atbalstītājus veikt uzbrukumus, izmantojot rīcina indi. Saistībā ar šādu uzbrukumu plānošanu Francijas, Vācijas un Itālijas varas iestādēm aizvadītajā gadā izdevās aizturēt trīs personas. Šie gadījumi pierāda, ka teroristu propagandas materiālos publicētajiem aicinājumiem var būt tieša ietekme uz radikāli noskaņotu islāmistu rīcību.

Grozījumi Krimināllikumā

2018. gada 23. maijā spēkā stājās apjomīgi grozījumi Krimināllikumā, to papildinot ar jaunu IX¹ nodaļu "Noziegumi, kas saistīti ar terorismu". Grozījumu sagatavošanā līdzdarbojās arī VDD, un viens no grozījumu mērķiem bija visus ar terorismu saistītos noziegumus ietvert atsevišķā nodaļā, parādot, ka šie noziegumi apdraud ne tikai vienas atsevišķas valsts, bet starptautisko drošību kopumā. Vienlaikus ar šiem grozījumiem par noziedzīgām tika atzīta virkne darbību, kas iepriekš nebija sodāmas

kā pabeigts noziegums. Atzīstot terorisma propagandas izplatīšanas kaitīgumu, par terorisma publisku slavināšanu vai attaisnošanu turpmāk tika noteikta kriminālatbildība. Vienlaikus ar šiem grozījumiem par noziegumu atzīta arī apmācīšanās terorismam, kā arī ceļošana terorisma nolūkā. Tādējādi Latvija ir izpildījusi arī 2017. gada 7. marta Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu par terorisma apkarošanu, ar ko aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2002/475/TI par terorisma apkarošanu.

4.2. Terorisma draudu tendences Latvijā

Lai gan aizvadītajā gadā Latvijā teroristu uzbrukumi nenotika, VDD rīcībā esošā informācija liecina, ka vairāki Latvijas iedzīvotāji turpināja uzturēties teroristu kontrolētajos reģionos un tur iesaistīties teroristiska rakstura aktivitātēs. Dienesta uzmanības lokā atrodas arī vairāki Latvijas valstspiederīgie, kuru pieņemtā islāma ideoloģija un paustie uzskati norāda uz radikalizācijas riskiem.

2018. gadā, līdzīgi kā iepriekš, Latvijas musulmaņu kopienas aktivitātēm bija izteikti iekšējs raksturs un tām nebija tiešas ietekmes uz drošības situāciju Latvijā. Aizvadītajā gadā netika iegūta informācija, kas liecinātu par radikalizācijas tendenču pieaugumu Latvijas musulmaņu kopienā, kā arī par musulmaņu iesaistīšanos teroristiskās aktivitātēs Latvijā. Tāpat VDD pagājušajā gadā nekonstatēja jaunas tendences, kas varētu veicināt radikalizācijas procesu izplatību. Vairums Latvijā dzīvojošo musulmaņu ir neatņemama Latvijas sabiedrības daļa, kas ciena Latvijas likumus un vērtības. Tomēr VDD redzeslokā ir atsevišķas personas, kuras izrāda interesi par radikālo islāma

interpretāciju. Jāatzīmē, ka šo personu ideoloģisko pārliecību nav ietekmējusi Latvijas musulmaņu kopienas lūgšanu namos izplatītā islāma interpretācija. Vairumā gadījumu to ir veicinājuši radikālā islāma sludinātāju un teroristisko grupējumu izplatītie propagandas materiāli, kā arī studijas valstīs, kurās ir pieņemta radikāla islāma interpretācija.

Radikalizācijas riskam var būt pakļauti dažādu sociālo grupu pārstāvji, neatkarīgi no dzimuma, vecuma, etniskās izcelsmes vai profesionālās nodarbošanās. Vienlaikus jāuzsver, ka konvertīti joprojām ir viena no galvenajām radikalizācijas riska grupām Latvijā.

VDD vērtējumā arī Latvijas konvertītu studijas valstīs, kurās dominē radikāla islāma ideoloģija, rada radikalizācijas riskus, kas saistīti ar potenciālu pievēršanos islāma radikālajai interpretācijai šo studiju laikā. Tāpat līdz šim konstatētās tendences liecina, ka arī ieslodzījuma vietās esošie konvertīti un konvertīti ar garīgās veselības traucējumiem ir pakļauti paaugstinātam radikalizācijas riskam.

Kriminālprocesi par prettiesisku piedalīšanos bruņotā konfliktā Sīrijā un Irākā

Līdz šim saskaņā ar Krimināllikuma 77.¹ pantu par prettiesisku piedalīšanos bruņotā konfliktā Sīrijā VDD ir ierosinājusi četrus kriminālprocesus. Divi ir nodoti prokuratūrai kriminālvajāšanas uzsākšanai un divi atrodas VDD lietvedībā. VDD iegūtā informācija liecina, ka Sīrijā un Irākā turpina uzturēties vairāki Latvijas musulmaņu kopienas pārstāvji (vīrieši, sievietes un bērni). Šīs personas galvenokārt ir konvertīti. Sīrijā un Irākā esošie Latvijas musulmaņu kopienas locekļi ir vairākus gadus uzturējušies bruņotā konflikta zonā, un šajā laikā bija pakļauti ilgstošai ideoloģiskai indoktrinācijai. Šīs personas, iespējams, ir gan iesaistījušās tur notiekošajā bruņotajā konfliktā, gan veikušas dažāda veida atbalsta aktivitātes.

2018. gada decembrī apelācijas kārtībā Rīgas apgabaltiesa Mārtiņam Grīnbergam piesprieda sodu ar brīvības atņemšanu uz sešiem gadiem un astoņiem mēnešiem un ar probācijas uzraudzību uz diviem gadiem par piedalīšanos noziedzīgas organizācijas izdarītajos noziegumos pret cilvēci un mieru. Minētais spriedums arvien nav galīgs, un aizstāvība to ir pārsūdzējusi kasācijas instancē, tāpēc VDD atgādina, ka neviena persona nav atzīstama par vainīgu, kamēr tās vaina nav atzīta likumā noteiktā kārtībā. Vienlaikus jāatzīmē, ka šis ir pirmais gadījums, kad Latvijā visās trīs instancēs ir izskatīta lieta par personas pievienošanos islāmistu teroristu grupējumam.”

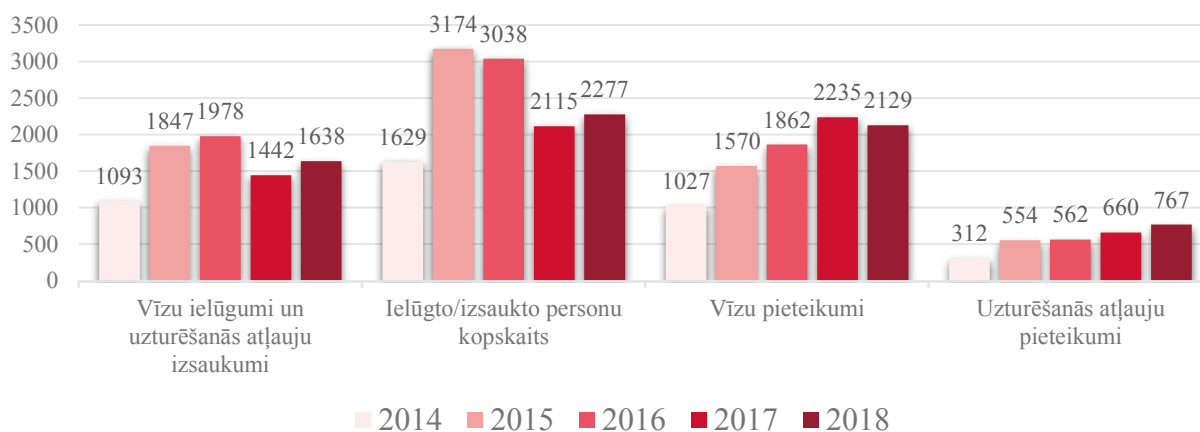
4.3. Ārvalstnieku ieeļošanas kontrole

VDD atbilstoši savai kompetencei līdzdarbojas ārvalstnieku ieeļošanas kontrolē, pārbaudot⁵ ārzemniekus no valstīm ar paaugstinātu teroristisku grupējumu klātbūtni vai citiem ar terorismu saistītiem riskiem. Aizvadītajā gadā, salīdzinot ar iepriekšējo, no šādu valstu pārstāvjiem bija vērojams neliels vīzu pieteikumu skaita kritums, savukārt uzturēšanās atļauju pieteikumu skaits palielinājās. Tāpat 2018. gadā bija

vērojams ārvalstnieku ielūgumu un izsaukumu pieteikumu skaita pieaugums.

Aizvadītā gada laikā VDD pārbaudīja 1638 ielūgumu un izsaukumu pieteikumus kopumā par 2277 ārvalstniekiem. Tāpat VDD veica 2129 vīzu pieteikumu un 767 uzturēšanās atļauju pieteikumu pārbaudi.

VDD VEIKTO PĀRBAUŽU DINAMIKA

Veikto pārbažu rezultātā 548 gadījumos VDD rosināja atteikt vīzas izsniegšanu, desmit gadījumos – samazināt ieeļošanas dienu skaitu, bet 40 gadījumos – apstiprināt ar VDD specifiskiem norādījumiem. Savukārt no pārbaudītajiem uzturēšanās atļauju pieprasījumiem 78 gadījumos rosināts atteikt uzturēšanās atļaujas, 108 – apstiprināt ar papildu komentāriem.

Pārbaudāmo ārzemnieku vidū dominēja četras kategorijas: tūristi, studenti, darba ņēmēji un uzņēmumu

amatpersonas. Studiju iespējas Latvijas augstākajās mācību iestādēs turpināja būt viens no galvenajiem iemesliem Latvijā ieeļot personām no valstīm ar teroristu grupējumu paaugstinātu klātbūtni. Joprojām pastāv risks, ka, uzdodoties par studentiem, Latvijā var ieeļot radikāli noskaņotas personas. Šādā veidā personas iegūst iespēju brīvi pārvietoties arī citās Šengenas zonas valstīs, tāpēc rūpīga šo personu pārbaude ir svarīgs priekšnoteikums ne tikai Latvijas, bet kopējās Eiropas drošības nodrošināšanai.

⁵ Visu valstu sarakstu, kuru pilsoņiem, izsniedzot vīzu vai uzturēšanās atļauju, veic papildu pārbaudi, nosaka Ministru kabineta 2010. gada 21. jūnija noteikumi Nr. 554 "Noteikumi par valstīm, kuru pilsoņiem, izsniedzot vīzu vai uzturēšanās atļauju, veic papildu pārbaudi".

Aizvadītajā gadā VDD turpināja arī patvēruma meklētāju pieprasījumu padziļinātu izvērtēšanu. Šādu pārbauzu mērķis ir novērst gadījumus, kad bēgļu plūsmu mēģinātu izmantot teroristiskās organizācijas, lai uz Eiropu nosūtītu potenciālos teroristus. Pērn VDD veica 153 patvēruma meklētāju pārbaudes. No valstīm ar paaugstinātu terorisma grupējumu klātbūtni patvērumu Latvijā pieprasīja

53 personas (2017. gadā – 31 persona), taču desmit personām VDD rosināja atteikt patvēruma piešķiršanu. Vienā gadījumā tika konstatēts, ka patvēruma meklētājs no Čečenijas varētu būt saistīts ar noziedzīgiem vai teroristiskiem grupējumiem. Par personu sniegts negatīvs atzinums un persona iekļauta to personu sarakstā, kurām liegta ieceļošana Latvijā un Šengenas dalībvalstu teritorijā.

4.4. Preventīvie pasākumi

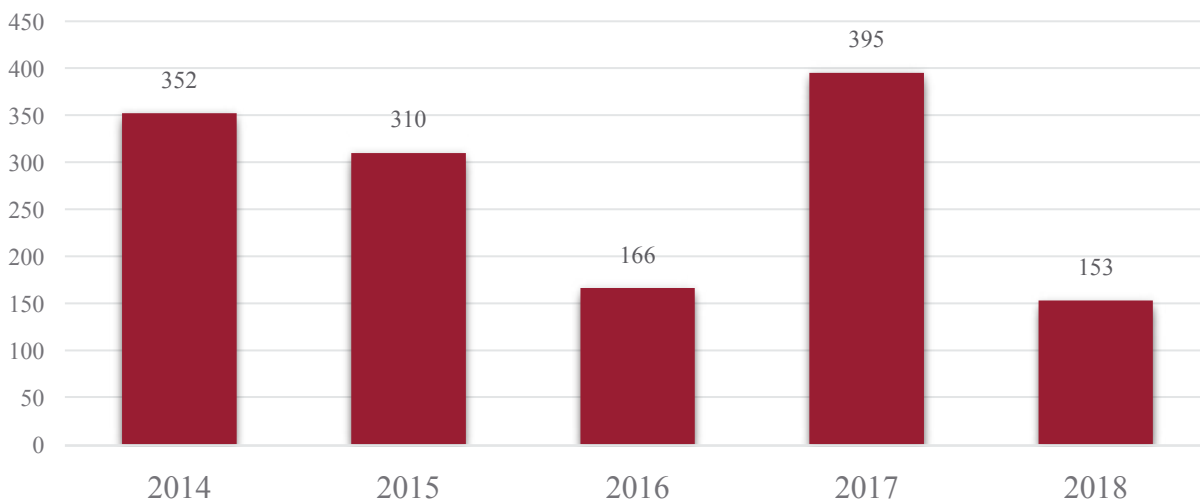
Aizvadītajā gadā VDD turpināja īstenot preventīvos pasākumus, lai atbilstoši riska analīzei un spēkā esošajam terorisma draudu līmenim nodrošinātu efektīvas nacionālās pretterorisma sistēmas un tās elementu darbību. Šajā jomā kā nozīmīgākās aktivitātes var izcelt:

- Latvijas pretterorisma sistēmā iesaistīto institūciju sadarbības un koordinācijas mehānismu pilnveidošanu un reaģēšanas spēju pārbaudi;
- terorisma riska objektu apsekošanu, rekomendāciju izstrādi fiziskās drošības uzlabošanai, kā arī līdzdalību publisku pasākumu fiziskās drošības plānošanā un īstenošanā;
- radikalizācijas tendenču ierobežošanas koordinēšanu;
- ziņošanai par sprāgstvielu prekursoriem paredzētā kontaktpunkta darbības nodrošināšana;
- Gaisa kuģu pasažieru datu reģistra attīstība.

4.4.1. Latvijas institūciju sadarbība pretterorisma jomā un reaģēšanas spējas

VDD sadarbībā ar Valsts policiju, Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienestu, Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienestu un Rīgas pašvaldības policiju papildus jau esošajiem plāniem un procedūrām pretterorisma jomā⁶ izstrādāja atbildīgo dienestu rīcības vadlīnijas, kas pielāgotas aktuālajām tendencēm. Piemēram, tādiem teroristiska rakstura uzbrukumiem, kad notikusi transportlīdzekļa iebrukšana cilvēku pulī. Šo vadlīniju galvenais uzdevums ir sniegt plašāku izpratni dienestu pārstāvjiem par notikuma vietā primāri veicamajām darbībām, informācijas apmaiņu, uzdevumu koordinēšanas aspektiem u.c. jautājumiem.

PATVĒRUMA MEKLĒTĀJU PĀRBAUŽU DINAMIKA VDD

⁶ Ar Ministru kabineta 2017. gada 13. decembra rīkojumiem Nr. 754, 755 un 756 apstiprinātie plāni, attiecīgi – „Par Rīcības plānu sauszemes objektu apdraudējumu gadījumā (Pretterorisma plāns “Objekts”)”, “Par Rīcības plānu civilās aviācijas gaisa kuģu un objektu apdraudējumu gadījumā (Pretterorisma plāns “Lidmašīna”)” un “Par Rīcības plānu kuģu, ostu un ostas iekārtu apdraudējumu gadījumā (Pretterorisma plāns “Kuģis”)”.

2018. gada maijā VDD organizētās ikgadējās pretterorisma mācības. Foto: VDD

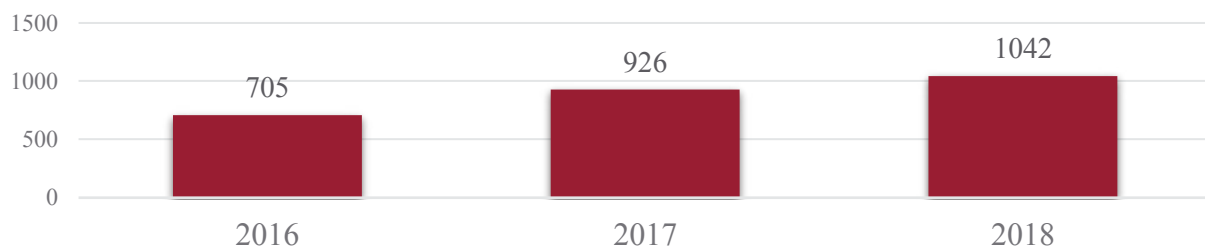
Lai pārbaudītu vadlīnijās noteikto, VDD kopā ar sadarbības partneriem 31. maijā organizēja nacionāla līmeņa pretterorisma mācības “Pūlis 2018”, kurās piedalījās vairāk nekā 300 dalībnieku. Mācību laikā tika īstenots plašs pretterorisma pasākumu kopums: apziņošana, ierašanās notikuma vietā, resursu koordinēšana, medicīniskās palīdzības sniegšana, glābšanas darbu veikšana, operatīvo un izmeklēšanas darbību veikšana, uzbrucēja neitralizēšana u.c. Pamatojoties uz gūtajiem secinājumiem, pēc mācībām atbildīgo dienestu rīcības vadlīnijās tika veiktas nepieciešamās korekcijas,

kā arī iesaistītie dienesti vadlīnijās noteiktās procedūras ir iekļāvuši gan jauno, gan pieredzējušo amatpersonu apmācību programmās.

Savukārt gada nogalē VDD organizēja ikgadējās terorisma draudu līmeņa izsludināšanas un Nacionālā pretterorisma plāna ieviešanas galdā mācības. Mācību “Sarkanais kods 2018” mērķis bija apzināt nacionālās pretterorisma sistēmas institūciju gatavību reaģēt terorisma draudu gadījumā. Pamatojoties uz šo un iepriekšējo mācību laikā gūtajiem secinājumiem, tiks pārskatīts pašlaik spēkā esošais Nacionālais pretterorisma plāns.

PRETTERORISMA PASĀKUMOS IESAISTĪTO INSTITŪCIJU PERSONĀLA IZGLĪTOŠANAS DINAMIKA

Aizvadītajā gadā VDD arī turpināja organizēt reģionālos seminārus Valsts policijas, Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta un Valsts robezsardzes reģionālajām struktūrvienībām un pašvaldību amatpersonām. 2018. gadā notika semināri Zemgalē un Vidzemē. Šajos semināros VDD amatpersonas informēja par aktuālo terorisma draudu situāciju Eiropā un Latvijā, radikalizācijas tendencēm un preterorisma sistēmu valstī. Šo semināru mērķis bija gan informēt Valsts

4.4.2. Rekomendācijas fiziskās drošības pilnveidošanai

VDD turpināja darbu terorisma riska objektu (kritiskās infrastruktūras objektu un cilvēku masveida pulcēšanās vietu) drošības jomā. 2018. gadā tika veikta 41 kritiskās infrastruktūras objekta apsekošana un izstrādātas 18 rekomendācijas fiziskās drošības pasākumu pilnveidei šajos objektos. Tika turpināta arī sadarbība un informācijas apmaiņa ar cilvēku masveida pulcēšanās vietu pārstāvjiem. Kopumā tika apsektas 15 cilvēku masveida pulcēšanās vietas. Savukārt 85 objektiem tika izsūtītas tipveida rekomendācijas rīcībai apdraudējuma situācijās.

Līdzīgi kā iepriekšējos gados, VDD piedalījās arī dažādu publisku masu pasākumu fiziskās drošības plānošanā un īstenošanā, līdzdarbojoties drošības pasākumu plāna izstrādē un rekomendāciju sniegšanā, koordinējot operatīvās vadības centra un taktiskās koordinācijas grupu darbu, kā arī īstenojot citus pasākumus. Visvairāk resursu VDD iesaistīja Latvijas Republikas Neatkarības atjaunošanas 28. gadadienai veltītajos pasākumos Rīgā un reģionos, Vispārējos latviešu dziesmu un deju svētkos, Viņa Svētības pāvesta Franciska vizītes Latvijā laikā, Lāčplēša dienai veltītajos pasākumos un Latvijas simtgades svinībām veltītajos pasākumos Rīgā un reģionos. Plašais publisku masu pasākumu spektrs 2018. gadā VDD vērtējumā preterorisma sistēmā iesaistītajiem dienestiem un institūcijām bija nopietna pārbaude, un to laikā gūtie secinājumi tiks ņemti vērā drošības pasākumu uzlabošanai nākotnē.

4.4.3. Radikalizācijas novēršanas pasākumi

Lai arī teroristu veiktie uzbrukumi atšķiras pēc vēriena, veida un mērķa, tiem visiem ir kopīgs cēlonis – radikalizācija ekstrēmistiskas ideoloģijas ietekmē. Katra tā dēvētā pašmāju terorista pirmie soļi vardarbības virzienā ir sākušies ar radikalizāciju. Eiropas pieredze liecina, ka radikalizācijas procesu visvieglāk ir apstādināt tā sākuma posmā. Ņemot vērā negatīvās tendences radikalizācijas jomā, ar ko saskaras arvien vairāk pasaules valstu, 2018. gadā VDD izveidoja neformālu starpinstitūciju darba grupu “Prevent”. Tās mērķis ir koordinēt radikalizācijas novēršanas pasākumus nacionālā līmenī.

Analizējot situāciju Latvijā, VDD konstatēja vairākas amatpersonu grupas, kuru pārstāvji, veicot savus profesionālos ikdienas pienākumus, nonāk saskarē ar radikalizācijas riskiem visvairāk pakļautajām sabiedrības grupām vai radikalizāciju veicinošu vidi. “Prevent” darba grupu vada VDD, un tajā piedalās pārstāvji no Labklājības ministrijas, Izglītības un zinātnes

un pašvaldību institūcijas par terorisma tendencēm, gan arī pārrunāt šo institūciju reaģēšanas spējas terora akta gadījumā.

Tāpat dienests Rīgā un reģionos veica valsts un pašvaldības institūciju, terorisma riska objektu un sprāgstvielu prekursoru aprītē iesaistīto komersantu izglītošanu preterorisma jomā. Kopumā šajās apmācībās piedalījās vairāk nekā tūkstošis personu.

Tiesiskā regulējuma pilnveidošana publisku pasākumu jomā

Vadoties no iepriekšējās pieredzes publisku pasākumu fiziskās drošības plānošanā un īstenošanā, VDD jau 2018. gada sākumā uzsāka grozījumu virzību Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likumā ar mērķi paaugstināt drošības prasības tajos publiskajos pasākumos, kuros pulcējas liels cilvēku skaits (virs 5000). Būtiskākās izmaiņas ir prasība organizatoram izstrādāt drošības pasākumu plānu, iekļaut nepieciešamību saņemt kompetento iestāžu saskaņojumu, kā arī noteikt prasību par minimālo pieredzi personām, kuras atbildēs par pasākuma drošību. Šobrīd izstrādātie grozījumi atrodas starpinstitūciju saskaņošanā. Neskatoties uz atsevišķu pašvaldību izstrādīto pretestību, VDD vērtējumā pašreizējais regulējums ir novecojis un nesniedz pietiekamas fiziskās drošības garantijas plaša mēroga pasākumu apmeklētājiem.

Papildus tam dienests ir iniciējis darba grupas izveidi Iekšlietu ministrijā, kura izvērtēs vienotu pieeju drošības pasākumu plānošanai tiem pasākumiem, kuri norisinās Starptautiskās nozīmes svētvietā Aglonā, kā arī Dziesmu un Deju svētkiem.

ministrijas, Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes, Valsts policijas, Valsts robezsardzes, Ieslodzītuma vietu pārvaldes, Valsts probācijas dienesta un Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienesta. VDD vērtējumā šo darba grupā pārstāvēto institūciju amatpersonas ikdienas darbā visbiežāk var saskarties ar situācijām, kurās iespējams novērot agrīnas radikalizācijas pazīmes un attiecīgi veikt pasākumus radikalizācijas novēršanai. Neformālās darba grupas klātienē iesaistīto institūciju pārstāvji apsprieda līdz šim veiktās aktivitātes radikalizācijas novēršanā, kā arī plānoja turpmāko darbu.

Tāpat viens no “Prevent” uzdevumiem bija darba grupā pārstāvēto institūciju amatpersonām organizēt apmācības par radikalizācijas pazīmēm un to identificēšanu. Pērn “Prevent” ietvaros VDD amatpersonas vadīja prezentācijas par radikalizāciju un tās pazīmēm sociālo dienestu un Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienesta pārstāvjiem to organizētajos semināros gan Rīgā, gan reģionos.

4.4.4. Kontaktpunkts ziņošanai par sprāgstvielu prekursoriem

Aizvadītajā gadā VDD turpināja attīstīt kontaktpunktu ziņošanai par aizdomīgiem darījumiem ar sprāgstvielu prekursoriem⁷. Pēc VDD iniciatīvas Zemkopības ministrija sadarbībā ar Valsts augu aizsardzības dienestu izstrādāja grozījumus Mēslošanas līdzekļu aprites likumā, pilnveidojot likumā noteiktās normas un pasākumus.

Pārskata periodā VDD saņēma un izskatīja vienu ziņojumu par aizdomīgu prekursoru pirkuma mēģinājumu. Jānorāda, ka arī citās ES dalībvalstīs saņemto ziņojumu skaits ir salīdzinoši neliels.

Lai pilnveidotu sprāgstvielu prekursoru apritē iesaistīto uzņēmumu izpratni par fiziskās drošības pasākumiem, aizdomīgiem darījumiem un to pazīmēm, ziņošanas kārtību, aktualitātēm sprāgstvielu prekursoru aprites jomā u.tml., VDD

organizēja informatīvu semināru. Seminārā piedalījās 15 lielāko sprāgstvielu prekursoru nozares uzņēmumu pārstāvji no Rīgas un Latvijas reģioniem.

Tiesiskais regulējums Eiropā

Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 15. janvāra Regula Nr.98/2013 “Par sprāgstvielu prekursoru tirdzniecību un lietošanu” nosaka, ka katra ES dalībvalsts izveido vienu vai vairākus kontaktpunktus ziņošanai par aizdomīgiem, ar sprāgstvielu prekursoriem saistītiem darījumiem, kā arī to zādībām vai pazušanas gadījumiem. Kontaktpunkta darbības mērķis ir novērst sprāgstvielu izgatavošanai nepieciešamo sastāvdaļu izmantošanu prettiesiskos nolūkos.

4.4.5. Gaisa kuģu pasažieru datu reģistra attīstība

VDD turpināja darbu arī pie Gaisa kuģu pasažieru datu reģistra (turpmāk – Reģistrs) attīstības. Reģistrs ir valsts informācijas sistēma, kurā automatizēti tiek uzkrāti no gaisa pārvadātājiem saņemti pasažieru rezervācijas un reģistrācijas dati. Pasažieru dati tiek apstrādāti, lai nodrošinātu ar terorismu saistītu un citu smagu noziegumu novēršanu un atklāšanu, kā arī valsts drošības apdraudējumu savlaicīgu identificēšanu un novēršanu.

Aizvadītajā gadā tika veikta Reģistra funkcionalitātes tālāka pilnveidošana un tehniskās kapacitātes paaugstināšana. Tāpat tika sākta sadarbība ar vairākiem gaisa pārvadātājiem, pielāgojot Reģistru to individuālajām prasībām. Šo darbību rezultātā vairāki gaisa pārvadātāji uzsāka drošu un kvalitatīvu pasažieru datu iesūtīšanu sistēmā.

Tāpat tika turpināta sadarbība ar Gaisa kuģu pasažieru datu apstrādes likumā noteiktajām kompetentajām iestādēm. Tika uzsākta atsevišķu pasažieru datu pieprasījumu apstrāde, kā arī organizēti semināri un apmācības par Reģistra darbības

pamatprincipiem, pasažieru datu saņemšanas kārtību un to apstrādi. Pilnvērtīga izpratne par Reģistru un tajā uzkrātajiem datiem sniedz kompetentajām iestādēm iespēju atrast ne tikai tās personas, kuras jau ir iesaistītas terorisma aktivitāšu un citu smagu noziegumu veikšanā, bet arī iegūt informāciju par šo personu ceļošanas paradumiem un maršrutiem, tādējādi identificējot citus aizdomīgus pasažierus, kuri līdz šim nav nonākuši valsts drošības un tiesībsardzību iestāžu redzeslokā.

Viena no Reģistra pamatfunkcijām ir sniegt atbalstu arī citām ES dalībvalstīm. Pārskata periodā VDD turpināja piedalīties starptautiskajos pasākumos, kuru laikā notika diskusijas par terorisma draudu novēršanu un Eiropas kopējā drošības līmeņa celšanu. Lai apturētu starptautiskā meklēšanā esošu personu iekļūšanu un ceļošanu ES teritorijā, visām dalībvalstīm ir iespēja veikt to rīcībā esošo pasažieru datu automatizētu pārbaudi pret Šengenas informācijas sistēmu un Interpola datu bāzi. Izmantojot Reģistra sniegtās iespējas, Latvija ir uzsākusi šādu pārbaudu veikšanu.

Secinājumi un prognozes

- 2018. gadā Eiropā kopumā tika konstatēts mazāk ar terorismu saistītu incidentu (notikušie un novērstie uzbrukumi) nekā 2017. gadā. Zīmīgi, ka visus Eiropā notikušos terora aktus veica t.s. *solo* teroristi. Tomēr VDD vērtējumā šobrīd nav pamata uzskatīt, ka kopumā terorisma draudu situācija uzlabotos – terorisms joprojām ir viens no lielākajiem draudiem Eiropas valstu drošībai.
- Pārskata periodā terorisma draudu situācija Latvijā būtiski nemainījās – netika konstatētas teroristiskas darbības vai būtisks radikalizācijas procesu pieaugums. Vienlaikus pastāv vairāki, galvenokārt ārēji draudu faktori, kas var negatīvi ietekmēt apdraudējuma situāciju nākotnē. Turklāt VDD

redzeslokā joprojām ir atsevišķas personas, kuras izrāda interesi par radikālo islāma interpretāciju.

- Viens no būtiskiem riskiem, kas skar ikvienu valsti – arī Latviju, – ir internetā brīvi pieejamie teroristisko organizāciju propagandas materiāli. Propaganda VDD vērtējumā ir viens no noteicošajiem faktoriem, kas šobrīd ietekmē Eiropā dzīvojošo personu radikalizēšanos, kā arī iesaistīšanos teroristiskās darbībās. Ņemot vērā, ka joprojām pasaulē ir atšķirīga attieksme pret nepieciešamību nodrošināt interneta vides stingrāku regulēšanu, paredzams, ka arī turpmāk teroristu propaganda internetā iedvesmos radikāli tendētas personas iesaistīties teroristiskās darbībās.

⁷ Sprāgstvielu prekursori – noteiktas vielas vai tās saturoši maisījumi, kas var tikt izmantoti sprāgstvielu izgatavošanai.

- Latvijā dzīvojošu personu radikalizācija un iespējama iesaistīšanās teroristiskās darbības pašlaik ir lielākais drauds Latvijas drošībai pretterorisma jomā. Radikalizācija tiešu kontaktu vai teroristu propagandas materiālu ietekmē

var skart jebkuru personu, kura ir pakļāvīga ideoloģiskai ietekmei. Vienlaikus jānorāda, ka konvertīti joprojām ir viena no galvenajām radikalizācijas riska grupām Latvijā.

Ilustratīvs foto: VDD

5. Ekonomiskā drošība

Aizvadītajā gadā ekonomiskās drošības jomā VDD turpināja darbu tajos pretizlūkošanas un operatīvās darbības virzienos, kas jau iepriekš bija dienesta dienaskārtībā. VDD turpināja pievērst uzmanību dabasgāzes tirgus liberalizācijas procesam, vērtējot tā atbilstību valsts ekonomiskajām interesēm un Nacionālās drošības likumā noteiktajiem ierobežojumiem, kas attiecas uz nacionālajai drošībai nozīmīgām komercsabiedrībām. Dienests turpināja analizēt arī nacionālo drošību ietekmējošos procesus tranzīta nozarē. Viena no dienesta prioritātēm šajā jomā bija Eiropas standarta dzelzceļa projekta “Rail Baltica” virzība. VDD veica projektā

iesaistīto personu izvērtēšanu un sniedza rekomendācijas atbildīgajām valsts institūcijām.

Tāpat VDD savas kompetences ietvaros sadarbojās ar Finanšu un kapitāla tirgus komisiju un Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas dienestu, lai savlaicīgi identificētu un novērstu ar valsts finanšu reputāciju saistītos riskus un izmeklētu ar terorisma finansēšanu vai starptautisko sankciju pārkāpumiem saistītus noziegumus.

Vienlaikus VDD ekonomiskās drošības jomā turpināja ārvalstu investoru pārbaudes, īpašu uzmanību pievēršot ārvalstniekiem, kuri investīcijas Latvijā veikuši ar mērķi iegūt termiņuzturēšanās atļauju (turpmāk – TUA).

5.1. Enerģētiskā drošība

Līdz ar monopolstāvokļa likvidēšanu dabasgāzes tirgū ir sperts tikai pirmais solis uz brīvu dabasgāzes tirgus attīstību, kam ir būtiska nozīme Latvijas enerģētiskās neatkarības un energoapgādes drošības stiprināšanā. Lai nodrošinātu Latvijas nacionālās intereses dabasgāzes tirgū un saglabātu ietekmi uz Inčukalna pazemes gāzes krātuves izmantošanu, aizvadītajā gadā turpinājās centieni nostiprināt valsts lomu dabasgāzes pārvades sistēmas operatora AS “Conexus Baltic Grid” darbībā. AS “Conexus Baltic Grid” ir būtiska loma Latvijas enerģētiskās drošības garantēšanā, tāpēc valsts pozīciju stiprināšana šā uzņēmuma lēmumu pieņemšanas procesā VDD vērtējumā sekmē nacionālās drošības interešu īstenošanu.

Vērtējot dabasgāzes tirgus darbību Latvijā pēc tā atvēršanas no nacionālās drošības prizmas, var konstatēt, ka tajā joprojām dominē AS “Latvijas Gāze”, kas turpina pildīt

publiskā tirgotāja pienākumu, piegādājot māsaimniecībām dabasgāzi par regulētu cenu. AS “Latvijas Gāze” turpina iepirkt dabasgāzi no Krievijas, kas līdz šim attiecībā pret Latviju ir konsekventi pildījusi piegāžu saistības. Kā liecina VDD veiktā analīze, lai mazinātu atkarību no viena dabasgāzes piegādātāja un veicinātu konkurenci, Latvija ir ieinteresēta vienota Baltijas valstu dabasgāzes tirgus izveidošanā, kam svarīgs priekšnoteikums ir reģionālo dabasgāzes transportēšanas infrastruktūras projektu “Balticconnector” (savienojums starp Igauniju un Somiju) un “GIPL” (savienojums starp Lietuvu un Poliju) sekmīga pabeigšana. VDD vērtējumā līdz ar Baltijas dabasgāzes tirgus attīstību varētu pieaugt arī Inčukalna pazemes gāzes krātuvē uzglabātās dabasgāzes apjoms un tās nozīme piegāžu drošības nodrošināšanā reģionālā līmenī.

Aizvadītajā gadā Latvija un pārējās Baltijas valstis neveica sākotnēji plānoto testu, kas paredzēja atslēgšanos no BRELL⁸ sinhronizācijas sistēmas. Šāds tests ir nepieciešams, lai pārbaudītu, vai Baltijas valstu energosistēmas ir spējīgas darboties autonomi no Krievijas un Baltkrievijas. Testa pārcešana uz vēlāku laiku VDD vērtējumā dos iespēju Baltijas valstīm rūpīgi izvērtēt potenciālos riskus, lai izvairītos no elektroenerģijas jaudu zuduma vai pat elektroapgādes piegādes īslaicīgiem pārrāvumiem. Pilnīgu Baltijas valstu atslēgšanos no BRELL sistēmas ir plānots īstenot līdz 2025. gadam.

5.2. Tranzīts

Latvijas tranzīta nozarē apstrādāto kravu apjoms 2018. gadā pieauga, izraisot zināmu optimismu dzelzceļa un ostu pārstāvju vidū. Kravu apjoma pozitīvie rādītāji sekmēja to, ka aizvadītajā gadā mazinājās diskusijas par alternatīvu kravu piesaisti tuvākajā nākotnē. Tomēr VDD vērtējumā kravu apjoma stabilizēšanās un pieaugums vairākos kravu segmentos ir jāvērtē piesardzīgi. Krievijas izcelsmes kravu jomā tā drīzāk ir īslaicīga tendence ar iespējamām svārstībām arī turpmāk, tāpēc valstij un nozarē iesaistītajiem ir jāsauglabā piesardzība jautājumā par Latvijas tranzīta nozares attīstības perspektīvām kravu tranzītā no Austrumiem.

Tranzīta nozares atkarība no Krievijas kravām 2018. gadā nesamazinājās un nozares uzņēmumi, tostarp valstij piederošā VAS “Latvijas dzelzceļš”, turpināja koncentrēties galvenokārt uz Krievijas energoresursu kravu transportēšanu. VDD veiktā analīze liecina, ka Krievijas ogļu un naftas produktu kravu apjomu Latvijas tranzīta koridorā ietekmē vairāku ārēju faktoru mijiedarbība, tāpēc šāds Latvijas tranzīta nozares darbības modelis nav vērtējams kā ilgtspējīgs. Neskatoties uz plānoto izpildes termiņu aizkavējumiem, Krievija turpina īstenot uzstādījumu par kravu plūsmas pārvirzīšanu no Baltijas valstu dzelzceļiem un ostām uz savu transporta infrastruktūru. Arī aizvadītajā gadā Krievijas atbildīgās amatpersonas turpināja publiskot paziņojumus par plāniem pārcelt kravu transportēšanu uz savām ostām.

Lai gan Krievijas stratēģijai VDD vērtējumā ir galvenokārt ekonomiski iemesli (savas infrastruktūras maksimāla noslodze un ekonomikas veicināšana), atsevišķos gadījumos Krievijas amatpersonas tranzīta politikas jautājumus savā retorikā turpināja izmantot arī kā spiediena mehānismu, lai panāktu Krievijas interesēm atbilstošu lēmumu pieņemšanu Latvijā.

Vienlaikus ar plānoto atslēgšanos no BRELL sistēmas, turpmākajos gados nacionālās drošības kontekstā aktuāls būs arī jautājums par Baltijas valstu energosistēmu tālāku integrāciju vienotajā kontinentālās Eiropas energosistēmā, palielinot Lietuvas un Polijas elektroenerģijas starpsavienojuma jaudu. Īstenojot šos divus pasākumus, VDD vērtējumā Latvija un pārējās Baltijas valstis palielinās savu enerģētisko drošību un dalību Eiropas Savienības enerģijas tirgū, vienlaikus samazinot atkarību enerģētikas jomā no Krievijas un Baltkrievijas.

2018. gadā tranzīta nozarē aktualitāti saglabāja alternatīvu kravu piesaistes jautājums. Latvija attīstīja sadarbību ar Baltkrieviju, un no šīs valsts transportēto kravu apjoms palielinājās. Savukārt kravu transportēšanā uz un no Āzijas valstīm tika īstenotas tikai atsevišķas jaunas iniciatīvas, kuru iespējas pārtapt par ilgtermiņa sadarbību ir neskaidras. Ķīnas un citu Āzijas valstu kravu piesaisti ierobežo Krievijas pozīcija kravu tranzīta jautājumā cauri tās teritorijai uz Latviju, kā arī jau efektīvi funkcionējošie transporta maršruti uz Eiropu un arvien pieaugošā konkurence reģionālajā līmenī.

Aizvadītajā gadā tika turpināta arī Latvijas stratēģiskajām interesēm būtiskā “Rail Baltica” projekta īstenošana un par tā virzību atbildīgie Baltijas valstu uzņēmumi uzsāka “Rail Baltica” realizācijai nepieciešamo iepirkumu izsludināšanu. Ekonomiskās drošības jomā VDD vērtējumā “Rail Baltica” kalpotu kā alternatīva Krievijas izcelsmes kravu tranzītam. Tāpat šis projekts papildinātu esošo kravu tranzītu ar plašākiem loģistikas risinājumiem, tostarp intermodālajiem pārvadājumiem.

Vienlaikus “Rail Baltica” virzību Latvijā negatīvi ietekmēja atsevišķi problemātiski aspekti, kas saistīti ar projektā iesaistīto institūciju savstarpējo sadarbību un atbildības koordinēšanu. Problēmas bija vērojamas arī sadarbības nodrošināšanā reģionālajā līmenī starp Baltijas valstīm un tas aizkavēja vienošanos ar Eiropas Komisiju par “Rail Baltica” finansējuma piešķiršanas trešo kārtu. “Rail Baltica” projekta virzība vērtējama kā apmierinoša, tomēr tas pagaidām nav sasniedzis tādu attīstības fāzi, lai tā īstenošanu varētu uzskatīt par neatgriezenisku. Arī turpmāk “Rail Baltica” īstenošanai ir jābūt vienai no galvenajām transporta nozares attīstības prioritātēm Latvijā, ņemot vērā šā projekta nozīmību nacionālajai drošībai. Tāpēc arī VDD tā īstenošanas gaitai pievērsīs pastiprinātu uzmanību.

⁸ BRELL – starp Baltkrieviju, Krievijas Federāciju, Igauniju, Latviju un Lietuvu parakstīts līgums par visu minēto valstu savstarpējo elektrotīklu sinhronizāciju.

5.3. Finanšu drošība

Aizvadītā gada laikā Latvijas finanšu nozarē norisinājās vairākas gan ārēju, gan iekšēju apstākļu izraisītas būtiskas pārmaiņas, kas atstās ilgtermiņa ietekmi uz nozari un tās attīstību nākotnē. Šīs pārmaiņas ir saistītas ar riskiem, ko radīja pārāk liels ārvalstu augsta riska klientu īpatsvars Latvijas banku klientu portfeļos. Gada sākumā ASV Finanšu ministrijas Finanšu noziegumu apkarošanas tīkls (FinCEN) publicēja paziņojumu par AS “ABLV Bank” iespējamiem pārkāpumiem noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas un starptautisko sankciju pārkāpšanas jomā. Tam sekojošo notikumu rezultātā bankai iestājās noguldījumu nepieejamība un bankas akcionāri izmantoja savas likumā noteiktās tiesības likvidēt banku pašlikvidācijas kārtā.

Saeima, reaģējot uz notikumiem finanšu jomā, 2018. gadā steidzamības kārtā pieņēma grozījumus normatīvajā regulējumā, nosakot bankām aizliegumu sadarboties ar čaulas uzņēmumiem.⁹ Izmaiņu ietekmē vairākas Latvijas komercbankas bija spiestas pārskatīt savu darbības modeli un attiecīgi samazināt augsta riska klientu īpatsvaru savā klientu portfelī. VDD vērtējumā banku paaugstināta piesardzība pret augsta riska klientiem īstermiņā un vidējā termiņā var radīt apgrūtinājumus (piemēram, paaugstinātas izmaksas un ilgākus transakciju izpildes laikus) dažādu nozaru uzņēmējiem, kuri darbojas starptautiskajā tirgū. Tomēr ilgtermiņā šāda nozares politika būtiski paaugstinās valsts kopējo reputāciju un sekmēs Latvijas investīciju vidi.

Savukārt augustā Eiropas Komisijas ekspertu komiteja “Moneyval” publicēja 5. kārtas savstarpējā novērtējuma ziņojumu par Latvijas noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas jomas efektivitāti. Ziņojumā tika norādīts uz atsevišķām pilnveidojamām jomām, tostarp nepieciešamību uzlabot uzņēmumu patiesā labuma guvēju noteikšanu, kā arī proliferācijas kontroli. Rezultātā Latvijai tika noteikts vienu gadu ilgs pastiprinātas uzraudzības periods. Latvijas valdība un atbildīgās institūcijas intensīvu darbu pie finanšu nozares uzraudzības efektivitātes uzlabošanas bija uzsākušas jau gada sākumā, un arī 2019. gadā ziņojumā minēto

Ilustratīvs foto: VDD

risku samazināšana būs prioritāte, lai izvairītos no potenciāliem valsts finanšu reputācijas riskiem ilgtermiņā.

Arī VDD 2018. gadā īstenoja aktīvu darbu pie “Moneyval” rekomendāciju izpildes terorisma finansēšanas un starptautisko sankciju pārkāpumu novēršanas jomā, veicot detalizētu risku izvērtējumu un sniedzot priekšlikumus normatīvā regulējuma izstrādē. Tika uzsākts darbs pie vadlīniju un metodoloģisko materiālu sagatavošanas ar mērķi paaugstināt tirgus subjektu izpratni par terorisma finansēšanas riskiem un veicināt vienotu, uz risku analīzi balstītu pieeju finanšu sektora uzraudzībā. VDD 2018. gadā turpināja pastāvīgu sadarbību un regulāru informācijas apmaiņu ar Finanšu un kapitāla tirgus komisiju un Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas dienestu.

Tāpat VDD kompetencē ir noziegumu, kas saistīti ar terorisma finansēšanu un starptautisko sankciju pārkāpumiem, pirmstiesas izmeklēšana. 2018. gadā VDD ierosināja divus kriminālprocesus saskaņā ar Krimināllikuma 84. pantu uz aizdomu pamata par starptautisko organizāciju un Latvijas Republikas noteikto sankciju pārkāpšanu.

VDD kriminālprocesuālās darbības

2018. gada 22. maijā VDD rosināja uzsākt kriminālvajāšanu pret Latvijas Republikas pilsoni saskaņā ar Krimināllikuma 84. panta pirmo daļu (par to normatīvo aktu tīšu pārkāpšanu, kuri regulē Apvienoto Nāciju Organizācijas Drošības padomes, Eiropas Savienības un citu starptautisko organizāciju noteikto sankciju darbību Latvijā). Kriminālprocesā, kas VDD tika uzsākts 2017. gadā, tika noskaidrots, ka persona iesaistījās militāru preču aprītē,

piegādājot militāras preces no Krievijas uz Vjetnamu. Tādējādi tika pārkāpts Eiropas Savienības Padomes lēmumā, ar ko noteikti ierobežojoši pasākumi saistībā ar Krievijas darbībām, kas destabilizē situāciju Ukrainā, noteiktais aizliegums dalībvalstu valstspiederīgajiem importēt, pirkt vai transportēt no Krievijas ieročus un munīciju, militāros transportlīdzekļus un iekārtas, paramilitāro spēku iekārtas un to rezerves daļas.

⁹ Par čaulas kompānijām Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likuma izpratnē tiek uzskatīti tādi uzņēmumi, kas nevar pamatot savu saimniecisko darbību un ir reģistrēti valstīs, kurās ar likumu nav noteikta obligāta finanšu pārskatu iesniegšana.

5.4. Termiņuzturēšanās atļaujas apmaiņā pret investīcijām

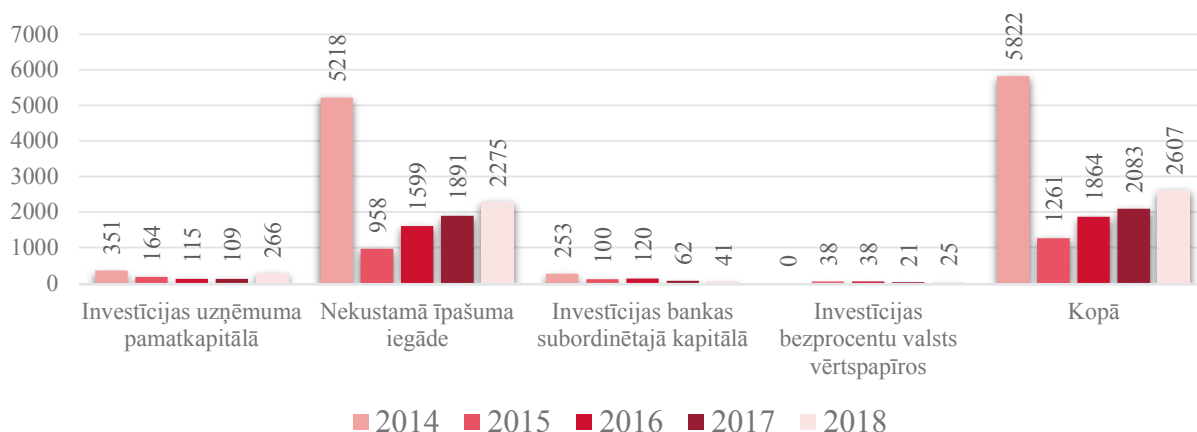
2018. gadā savu aktualitāti VDD darbībā saglabāja to ārzemnieku pārbaudes, kuri TUA vēlas iegūt, pamatojoties uz investīcijām Latvijā atbilstoši Imigrācijas likuma 23. panta pirmās daļas 28., 29., 30 un 31. punktam (turpmāk – TUA apmaiņā pret investīcijām).¹⁰ VDD kā kompetentās institūcijas pienākumos ietilpst izvērtēt TUA izsniegšanas riskus to pieprasītājiem un sniegt atzinumu Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldei, kas attiecīgi pieņem lēmumu par TUA izsniegšanu, atteikumu izsniegt TUA vai izsniegtās TUA anulēšanu.

Kopumā aizvadītajā gadā Latvijā TUA apmaiņā pret investīcijām tika izsniegtas 2607 personām. Pirmreizēji šādas kategorijas TUA ieguva 531 persona, kas veido piekto daļu no TUA apmaiņā pret investīciju ieguvējiem. Tomēr no pārbauzu viedokļa tikpat nozīmīga ir arī to personu kategorija, kas uz TUA pretendē atkārtoti – aizvadītajā gadā TUA izsniegšana apmaiņā pret investīcijām atkārtoti tika vērtēta lielākoties tām

personām, kuras to pirmreizēji saņēmušas 2013. gadā, un šādas TUA atkārtoti uz pieciem gadiem tika izsniegtas 2076 personām. Līdz ar to likumsakarīgi arī 2018. gadā TUA dinamiku ietekmēja ārzemnieku, kuri ieguvuši TUA šīs programmas ietvaros pirms pieciem gadiem, interese to pagarināt uz nākamajiem pieciem gadiem. Ņemot vērā lielo investoru skaitu 2014. gadā, TUA pretendenti uz atkārtotiem pieciem gadiem 2018. gadā pakāpeniski sāka pieaugt un 2019. gadā ir prognozējams daudz lielāks to kopskaits.

Nemainīgi lielākā interese ārzemnieku vidū ir iegūt TUA, pamatojoties uz Latvijā veiktu nekustamā īpašuma iegādi – 2018. gadā pirmreizēji uz šāda pamata pieprasītas 304 TUA. Nākamā izplatītākā pozīcija bija par investīcijām uzņēmumu pamatkapitālā, kur pirmreizēji pieprasītas 209 TUA. Savukārt par investīcijām bankas subordinētajā kapitālā un bezprocentu valsts vērtspapīros pirmreizēji tika pieprasītas attiecīgi pa deviņām TUA.

TUA PIEPRASĪTĀJU DINAMIKA UN SADALĪJUMS
PĒC INVESTĪCIJU VEIDA

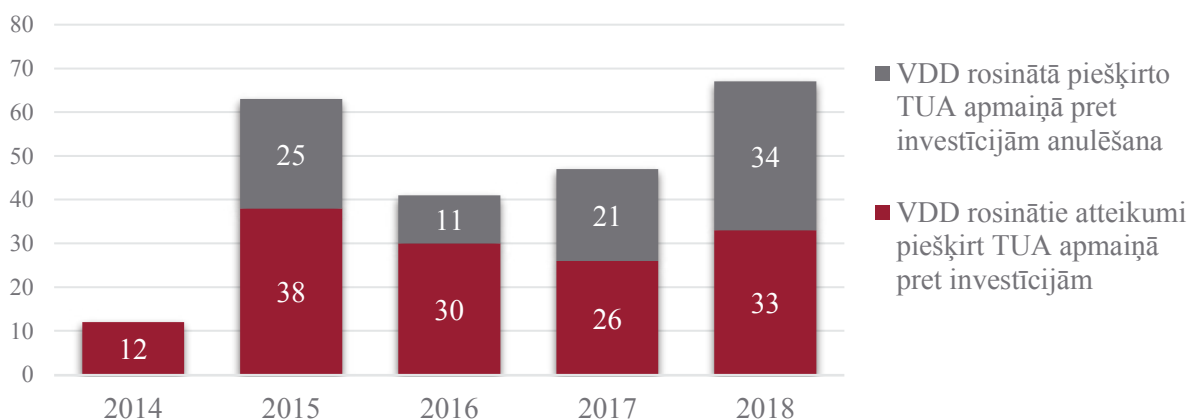

Kopumā TUA pretendentu sadalījumā pa valstīm dinamikā arī 2018. gadā būtiskas izmaiņas nebija novērojamas. Krievijas pilsoņi joprojām veidoja lielāko īpatsvaru TUA saņēmēju vidū – 1783, kas ir 68% no kopējā TUA pretendentu skaita. Aiz Krievijas otrajā vietā bija Ķīnas pilsoņi – 274 (11%), kam sekoja Vjetnamas pilsoņi – 151 (6%), kas pamatojams ar

ļoti aktīvu atsevišķu Latvijas pilsoņu darbībām šo valstu pilsoņu piesaistei Latvijā reģistrētos uzņēmumos. Saskaņā ar statistikas datiem ceturtajā vietā ierindojās Ukrainas pilsoņi – 104 (4%) un piektajā – Uzbekistānas pilsoņi – 98 (4%). Tāpat izceļams apstāklis, ka kopumā 74 personas bija no valstīm, kas iekļautas riska valstu sarakstā.

¹⁰ Imigrācijas likuma 23. panta pirmās daļas 28. punkts nosaka TUA piešķiršanu uz laiku, kas nepārsniedz piecus gadus, ja persona veikusi ieguldījumu kapitālsabiedrības pamatkapitālā (50 000 – 100 000 EUR apmērā, atkarībā no nodarbināto skaita un gada apgrozījuma bilances) un samaksu valsts budžetā 10 000 EUR; 29. punkts – ja persona Latvijā iegādājusies un tai pieder viens funkcionāli saistīts nekustamais īpašums, kura vērtība ir vismaz 250 000 EUR (vai ārpus likumā noteiktām teritorijām – divi šāda veida īpašumi par kopējo vērtību 250 000 EUR), ja tiek izpildītas arī citas likumā noteiktās prasības; 30. punkts – ja personai ir pakārtotas saistības ar Latvijas Republikas kredītiestādi ne mazāk kā 280 000 EUR apmērā, pieprasot pirmreizēju TUA, persona samaksā valsts budžetā 25 000 EUR; 31. punkts – pamatojoties uz investīcijām bezprocentu valsts vērtspapīros par nominālvērtību 250 000 EUR, samaksājot valsts budžetā 25 000 EUR.

VDD ROSINĀTO TUA ATTEIKUMU UN ANULĒŠANU DINAMIKA

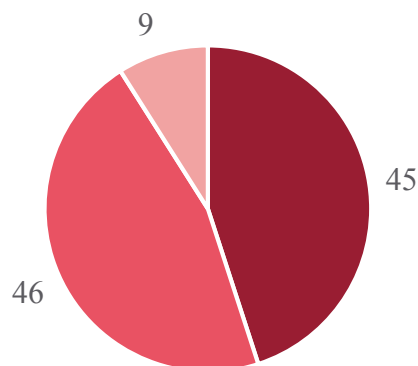
Balstoties uz VDD rīcībā esošo informāciju, aizvadītajā gadā dienests rosināja TUA nepiešķirt 33 ārzemniekiem. Vienlaikus, turpinot arī to ārzemnieku, kuri TUA saņēmuši iepriekš un kuri veic tās ikgadējo reģistrāciju, atkārtotu izvērtēšanu, VDD rosināja piešķirto TUA anulēt 34 ārzemniekiem. Atteikuma vai anulēšanas nepieciešamību pamatā noteica VDD rīcībā esoša negatīva rakstura informācija un konstatētie riski Latvijas nacionālajai drošībai, kas savukārt ir tiesisks pamats ierobežot ārzemnieku atrašanos Latvijā, tajā skaitā arī liegt tiesības iegūt TUA:

- 45% gadījumu tika konstatēti pretizlūkošanas riski, proti, TUA pretendents tiek vai var tikt izmantots ārvalstu specdienestu aktivitātēs, kas vērstas pret Latvijas interesēm;
- 46% gadījumu tika konstatēti ekonomiskie riski, kas lielākoties bija saistīti ar aizdomām par iespējamu nelegālu finanšu līdzekļu legalizāciju, iegādājoties ekskluzīvus nekustamos īpašumus un veicot investīcijas uzņēmumu pamatkapitālā. Atsevišķos gadījumos tika konstatēts, ka ārzemnieku mītnes valstī ir uzsākti kriminālprocesi par ekonomiskajiem noziegumiem, pastāvot pieļāvumam, ka persona vēlas izvairīties no soda un pamest savu mītnes valsti;

- 9% gadījumu tika konstatēti riski konstitucionālās iekārtas aizsardzībai, kuri saistīti ar Krievijas īstenotajām ietekmes aktivitātēm.

IEMESLI, KAS BIJA PAR PAMATU ROSINĀT ATTEIKT VAI ANULĒT TUA

- Pretizlūkošanas riski
- Ekonomiskie riski
- Riski konstitucionālajai iekārtai

Secinājumi un prognozes

- Valstij nostiprinot pozīcijas AS “Conexus Baltic Grid”, tiku sekmēta turpmāka Latvijas nacionālo interešu nodrošināšana dabasgāzes pārvadē un uzglabāšanā. Valsts interesēs ir panākt pilnīgu dabasgāzes tirgus atvēršanu, kas būtu savienots ar pārējām Baltijas valstīm, un kurā aktīvi darbotos vairāki konkurējoši piegādātāji. Kopējā Baltijas valstu dabasgāzes tirgū pieaugtu Inčukalna pazemes gāzes krātuves loma un palielinātos tās noslodze un rentabilitāte, jo krātuvē tiktu uzglabāta dabasgāze no dažādiem piegādātājiem.
- Lai mazinātu potenciālos riskus, kas saistīti ar iespējamajiem elektroapgādes pārrāvumiem, Latvijai ir rūpīgi jā sagatavojas, plānojot atslēgšanos no BRELL sistēmas. Šis projekts kopā ar Baltijas valstu tālāku integrāciju vienotajā Eiropas Savienības enerģijas tirgū veicinās Latvijas enerģētisko drošību.
- Situācija tranzīta nozarē Latvijā kopumā ir stabila un nacionālo interešu nodrošināšanas kontekstā ar tranzīta nozares darbību saistītais apdraudējuma līmenis vērtējams kā zems. Lai šāds apdraudējuma līmenis tiktu saglabāts arī turpmāk, savlaicīgi ir jā īsteno kravu izcelsmes avotu diversifikācijas pasākumi, kā arī jānodrošina “Rail Baltica” projekta īstenošana.

- Ārvalstu, īpaši trešo valstu klientu noguldījumu un augsta riska klientu īpatsvars Latvijas bankās aizvadītajā gadā ir būtiski samazinājies. Mainoties apstākļiem finanšu tirgū, vairākas bankas savu turpmāko darbību fokusē uz zema riska vietējiem, Eiropas Savienības izcelsmes vai Eirozonas valstu klientiem, piedāvājot tiem mūsdienīgākus finanšu pakalpojumus. VDD vērtējumā šāda tendence ilgtermiņā

uzlabos kopējo investīciju vidi Latvijā un mazinās ar finanšu reputāciju saistītos riskus.

- Līdzšinējā tendence palielināties interesei par TUA saņemšanu apmaiņā pret investīcijām visdrīzāk turpināsies arī 2019. gadā. Šāda tendence ir objektīvi pamatojama, jo atkārtoti uz pieciem gadiem TUA pieprasīs personas, kurām tā tika izsniegta 2014. gadā, kad bija novērota izteikti vislielākā interese par TUA iegūšanu.

Ilustratīvs foto VDD

6. Pirmstiesas izmeklēšana

Līdzās pretizlūkošanas un operatīvajam darbam VDD ir tiesīgs veikt arī pirmstiesas izmeklēšanu. Ievērojot apstākli, ka izmeklēšana nav tipiska valsts drošības iestāžu funkcija, kriminālizmeklēšanas jomā dienestam ir noteikta šaura, specifiska kompetence. Proti, VDD ir tiesīgs izmeklēt noziedzīgus nodarījumus valsts drošības jomā un valsts drošības iestādēs, kā arī citus noziedzīgus nodarījumus, kurus uzdevis izmeklēt ģenerālprokurors. Turklāt VDD ir vienīgā no trim valsts drošības iestādēm Latvijā, kas ir tiesīga veikt pirmstiesas izmeklēšanu. Tāpēc arī aizvadītajā gadā VDD galvenokārt veica tādu noziedzīgu nodarījumu izmeklēšanu, kas rada draudus valsts drošībai, kā spiegošana, valsts noslēpuma izpaušana, pret Latvijas Republiku vērsta darbības, starptautisko organizāciju un Latvijas Republikas noteikto sankciju pārkāpšana u.c.

Aizvadītajā gadā dienests kopumā uzsāka 17 kriminālprocesus, savukārt viens kriminālprocess tika saņemts no citas izmeklēšanas iestādes. Līdzīgi kā iepriekšējos periodos, galvenais pamats kriminālprocesu uzsākšanai bija VDD iegūtā informācija un fizisku vai juridisku personu iesniegumi. Tāpat kriminālprocesi tika uzsākti, pamatojoties uz citu tiesībsargsardzības institūciju

sniegto informāciju, kā arī izdalot tos no VDD lietvedībā esošajiem citiem kriminālprocesiem. Savukārt 52 gadījumos dienests pieņēma lēmumu atteikties uzsākt kriminālprocesu, jo notikušajā netika konstatēts Kriminālprocesa likumā noteiktais pamats kriminālprocesa ierosināšanai.

Līdz ar to arī aizvadītajā gadā, VDD turpinot specializēties tikai uz tam piekritīgu kriminālprocesu izmeklēšanu, turpināja samazināties uzsākto un izmeklējamo kriminālprocesu skaits. Vienlaikus turpinājās arī tendence pieaugt izmeklēšanas apjomam kriminālprocesos to sarežģītības dēļ. Šajā ziņā izceļamas ir spiegošanas lietas, lietas par personu darbībām pret Latvijas Republiku, tai skaitā arī palīdzības sniegšana ārvalstij darbībā pret Latvijas Republiku, kā arī lietas, kas saistītas ar starptautisko organizāciju noteikto sankciju pārkāpšanu. Dienesta vērtējumā šo lietu kategorijās nepieciešama specializācija ne tikai izpildvaras, bet arī tiesu varas līmenī, lai nodrošinātu pēc iespējas kvalitatīvāku valsts un visas sabiedrības interešu aizsardzību. Jāatzīmē, ka VDD piekritīgās lietas izceļamas ar to, ka potenciālās sekas šādos noziedzīgos nodarījumos skar valsts un līdz ar to visas sabiedrības drošības intereses, valsts aizsardzības spējas un valsts konstitucionālo iekārtu.

VDD preventīvais darbs 13. Saeimas vēlēšanu laikā

2018. gada 6. oktobrī tika aizvadītas 13. Saeimas vēlēšanas, kuru drošībai VDD, līdzīgi kā 2017. gadā notikušo Latvijas Republikas pašvaldību vēlēšanu laikā, pievērsa pastiprinātu uzmanību, pārbaudot vairāk nekā 80 signālus par iespējamiem pārkāpumiem, kuru pārbaude ir dienesta kompetencē. Veicot informācijas pārbaudi, informācija neapstiprinājās, līdz ar to netika uzsākts neviens kriminālprocess.

Atšķirībā no iepriekšējām vēlēšanām, kad vairums informācijas tika saņemta par iespējamiem balsu pirkšanas gadījumiem,

šajās vēlēšanās vairāk nekā puse no signāliem tika saņemti tieši par iespējamiem pārkāpumiem vēlēšanu norisē. Atsevišķi gadījumi atklāja arī ilgstošas un sistēmiskas problēmas, par kurām VDD ir informējusi arī atbildīgās institūcijas.

VDD vērtējumā būtiska nozīme sekmīgu 13. Saeimas vēlēšanu nodrošināšanā bija iepriekš veiktajiem preventīvajiem pasākumiem un sabiedrības augstajai atsaucībai, sniedzot dienestam informāciju par iespējamiem pārkāpumiem vai gatavošanos tiem.

Kopumā aizvadītajā gadā VDD uz prokuratūru kriminālvajāšanas uzsākšanai nosūtīja 11 kriminālprocesus, rosinot uzsākt kriminālvajāšanu pret četrpadsmit personām, no kurām viena bija valsts amatpersona. Starp kriminālvajāšanai nosūtītajiem kriminālprocešiem četri bija 2018. gadā uzsāktie, seši – 2017. gadā, bet viens – 2016. gadā. Starp šiem kriminālprocešiem var izcelt divus kriminālprocesus par starptautisko organizāciju noteikto sankciju pārkāpšanu, vienu – par darbību, kas vērsta pret valsti un par nacionālā naida izraisīšanu, vienu – par spiegošanu, vienu – par mēģinājumu iesaistīties noziedzīgā organizācijā un prettiesiski piedalīties bruņotā konfliktā Ukrainā un vienu – par tā dēvēto balsu pirkšanu 2017. gadā notikušo pašvaldību vēlēšanu laikā.

Aizvadītajā gadā VDD arī izbeidza desmit tā lietvedībā esošos kriminālprocesus. No tiem sešos gadījumos šāds lēmums tika pieņemts noziedzīga nodarījuma sastāva neesamības dēļ, kamēr četros gadījumos šāds lēmums tika pieņemts saistībā ar iestājušos noilgumu.

Tāpat atzīmējams, ka 2018. gadā VDD tika saņemti un izpildīti seši starptautiskās palīdzības lūgumi no ārvalstu tiesību aizsardzības iestādēm.

Uzsākot 2019. gadu, VDD lietvedībā bija 76 kriminālprocesi, tai skaitā 18 kriminālprocesi, kuri uzsākti 2018. gadā. Pārējie kriminālprocesi sākti iepriekšējos gados.

Secinājumi un prognozes

- VDD pēdējo gadu laikā izmeklēšanas jomā ir īstenojis mērķtiecīgu specializāciju, galveno akcentu liekot uz smagu un sevišķi smagu pret valsts drošības interesēm vērstu noziegumu atklāšanu un izmeklēšanu. Minētais ir rezultējies arī tādu noziegumu veidu kā spiegošana vai palīdzība ārvalstij pret Latvijas Republiku vērsta darbībā atklāšanā un izmeklēšanā, par kuriem iepriekš nebija izveidojusies izmeklēšanas un tiesu prakse.
- Valsts drošības jomā izdarītie noziegumi pēc tajos veicamās izmeklēšanas apjoma ir specifiski, jo tieši pierādījumi šāda veida lietās ir retums. Līdz ar to pierādījumu vākšanas un

novērtēšanas process ir sarežģīts. Līdz ar to VDD vērtējumā, lai nodrošinātu efektīvu valsts un visas sabiedrības interešu aizsardzību, nākotnē būtu nepieciešams nodrošināt arī tiesu varas institūciju specializāciju par noziegumiem, kas izdarīti valsts drošības jomā.

- Arī 2019. gadā starp VDD prioritātēm izmeklēšanas jomā būs spiegošanas un cita veida pret Latvijas Republiku vērsta darbību identificēšana un vainīgo personu saukšana pie kriminālatbildības. Tāpat prioritāte būs sankciju un proliferācijas režīma pārkāpumu, kā arī iespējamu terorisma finansēšanas gadījumu identificēšana un izmeklēšana.

7. Valsts augstāko amatpersonu aizsardzība

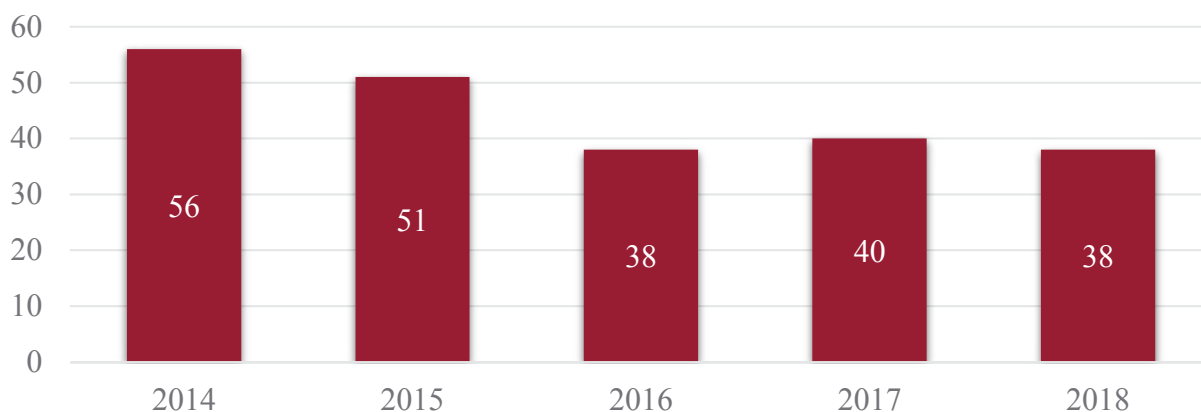
Valsts augstāko amatpersonu aizsardzība ir nozīmīga VDD funkcija valsts iekšējās drošības un stabilitātes nodrošināšanas jomā. Vienlaikus tai piemīt arī starptautiska dimensija – ārvalstu un starptautisko institūciju augstāko pārstāvju drošības garantēšana, tām atrodoties mūsu valstī, ir Latvijas pienākums pret saviem starptautiskajiem partneriem.

VDD ikdienā nodrošina Latvijas Republikas Saeimas priekšsēdētāja un Ministru prezidenta aizsardzību, bet pēkšņa apdraudējuma gadījumā, kā arī Ministru kabineta vai Saeimas uzdevumā apsargā arī citas valsts amatpersonas.¹¹ VDD ir atbildīgs

arī par ārvalstu un starptautisko organizāciju amatpersonu – valdību vadītāju, ārlietu ministru, tādu starptautisku organizāciju kā Apvienoto Nāciju Organizācija, Eiropas Padome, Eiropas Parlaments un Eiropas Komisija vadītāju¹² – drošību viņu vizīšu laikā Latvijā.

Aizvadītajā gadā VDD nodrošināja Saeimas priekšsēdētāja drošību ne vien ikdienas gaitās, bet arī septiņos augsta līmeņa pasākumos Latvijā, kā arī 12 vizīšu laikā ārvalstīs. Savukārt par Ministru prezidenta drošību VDD gādāja 22 nacionāla mēroga pasākumu un 22 ārvalstu vizīšu laikā.

ĀRVALSTU UN STARPTAUTISKO ORGANIZĀCIJU/INSTITŪCIJU PĀRSTĀVJU VIZĪŠU DROŠĪBAS GARANTĒŠANA

■ VDD aizsargāto ārvalstu viesu skaits

¹¹ Latvijas Republikas Valsts prezidenta un aizsargājamo ārvalstu militāro un starptautisko aizsardzības organizāciju amatpersonu apsardzi nodrošina Nacionālo bruņoto spēku Militārā policija.

¹² Pēc Ārlietu ministrijas vai Saeimas Administrācijas ierosinājuma VDD nodrošina arī citu ārvalstu pārstāvju aizsardzību.

Tāpat VDD aizvadītajā gadā nodrošināja 38 ārvalstu un starptautisko organizāciju pārstāvju aizsardzību viņu vizīšu laikā Latvijā. Atbilstoši apdraudējuma līmenim tika nodrošināta ārvalstu viesu fiziskā neaizskaramība ar miesassargu un transportlīdzekļu eskortu, pagaidu uzturēšanās vietu apsardze un informācijas nesankcionētas ieguves novēršana.

Kad VDD aizsargājamās amatpersonas piedalās publiskos pasākumos, dienests ir atbildīgs ne vien par amatpersonu aizsardzību, bet arī drošības pasākumu koordinēšanu visa pasākuma laikā. Nepieciešamos drošības pasākumus VDD organizē un īsteno ciešā sadarbībā ar citām valsts un pašvaldību institūcijām.

Aizvadītajā gadā Latvijā norisinājās virkne mūsu valsts simtgādei veltītu pasākumu, kuros piedalījās gan valsts augstākās amatpersonas, gan aizsargājami ārvalstu viesi. VDD ne tikai organizēja un sadarbībā ar citām institūcijām īstenoja drošības pasākumus, bet arī gādāja par augstāko amatpersonu

drošību Latvijas simtgades atklāšanas pasākumā, Vispārējos latviešu dziesmu un deju svētkos, vērienīgo simtgades svinību kulminācijas brīdī – 18. novembrī, kā arī citos valstiski nozīmīgos pasākumos.

Pērn Latvijā norisinājās arī starptautiska mēroga pasākumi, kuru laikā VDD organizēja un nodrošināja nepieciešamos drošības pasākumus. Starp tiem kā nozīmīgākie izceļami divi: Eiropas Centrālās bankas Padomes izbraukuma sēde Rīgā, kurā piedalījās 19 eirozonas valstu centrālo banku vadītāji, un pirmā Latvijas un Igaunijas valdību kopīgā sanāksme, kurā piedalījās Latvijas un Igaunijas valdību ministri.

Kopumā aizvadītajā gadā VDD bija atbildīgā institūcija par drošību 16 valsts un starptautiska mēroga pasākumos Latvijā, kuru laikā sekmīgi tika nodrošināta kā šo pasākumu drošība, tā aizsargājamo Latvijas amatpersonu un viņu uzaicināto ārvalstu viesu aizsardzība.

Secinājumi un prognozes

- Augstais un paaugstinātais terorisma draudu līmenis daudzās Rietumeiropas valstīs turpināja ietekmēt arī veicamo drošības pasākumu apjomu, kuri īstenojami augstam terorisma riskam pakļauto ārvalstu un starptautisko organizāciju un institūciju pārstāvju drošības garantēšanai.
- Savukārt Krievijas radītais daudzveidīgais apdraudējums mūsu valsts drošībai nosaka nepieciešamību attīstīt veicamos drošības pasākumus ne tik daudz fiziskās

drošības, cik informācijas drošības jomā. Līdz ar to valsts augstāko amatpersonu aizsardzībā arvien vairāk nepieciešams integrēt arī pretizlūkošanas pasākumu kompleksu.

- VDD vērtējumā veicamo aizsardzības pasākumu komplekss nākotnē turpinās palielināties. Vienlaikus VDD arī turpmāk drošības pasākumus centīsies īstenojot, pēc iespējas mazāk ietekmējot iedzīvotāju ikdienas gaitas.

VALSTS DROŠĪBAS DIENESTS

K. Barona iela 99A, Rīga, LV-1012
Tālrunis 67208964, fakss 67273373, e-pasts: info@vdd.gov.lv

